

VNIVERSA

PROPEM ODVM

DOCTRINA DE VSV

ra, testimonijs Sacrosanctæ Scripturæ
& Doctorum purioris Ecclesiæ à tem-
pore Apostolorum ad hanc nostram
ætatem fundata, stabilita & confirma-
ta, quæ hoc postremo mundi tempo-
re inualescens prorsus & dominan-
tis Avaritiæ, ab omnium ordi-
num hominibus vtili-
ter legi potest.

PER

M. PHILIPPVM CAESAREM EC-

*clesiæ Gottingensis Superintenden-
tem in Saxonia.*

B A S I L E A E

UNIVERSITY

OF THE

DOCTOR

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

CLARISSIMIS ET

PRUDENTISSIMIS CONSV-
libus & Senatoribus ciuitatum Imperialium
superioris Germaniæ in Nordling, Vveissen-
burg, Thonauert, Giengen & Popt-
tingen, Dominis suis cle-
mentissimis.

Gratiam & pacem per Christum
Ihesum dominum nostrum.

 RV DENTISSIMI Viri,
requirit à nobis vniuersis in o-
mnibus ordinibus Dominus Vē-
ritatis & cognitionem & pro-
pagationem, confessionem ac
defensionem: cum nihil sit præstantius veri-
tate, nihil verò mendacio perniciosius. Cum
igitur ex verbo Dei cognouerim, quid de ex-
actionibus vsurarum sit sentiendum, pro vo-
catione instituere & monere homines fide-
liter studui, vt sibi ab eis cauèrent: siquidem fa-
cultatibus, corpori & animæ pestem perni-
ciemq; adferrent, & societatem humanam
disturbarent & peruerterent, & damnis in-
extricabilibus implicarent, ac cum prospice-
rem, adeò excæcari homines his postremis
Mundi periculosissimis temporibus, in quibus
ad voracitatem & rapacitatē inclinata sunt

omnia, ut in tanta luce Euangelij contra tot
tamq; euidencia Sacrarum literarum testimo-
nia, contra tot piorum Doctorem consentien-
tes sententias, contra iura positiva & legem
naturæ, contra Gentium etiam assueverationes
approbarent, exercerent, & pro iusto lucro
Usuras censeret: eò in hoc progressus sum stu-
dio, ut in publicata à me confessione familie
Cesarum Usuras, ut quæ animæ contagium
& generis humani pestes essent, hominibus i-
ram Dei & pœnas tristissimas attraherent,
ac Sathane subijcerent tyrannidi, & eterne
immergerent damnationi, reprehendendas &
damnandas esse, ex euidentibus Scriptura, Vi-
ri Dei Lutheri, & Iuris testimonijs demon-
strauerim. Quæ autem fidelis & Christianis quo-
modo fuerit suscepta notius est V. P. et pleriq;
apud vos, quam ut à me cõmemorari debeat.
In confessione istius ἀπολογίας, quam suo tẽpo-
re dabimus, copiosius ea de re tractabitur

Ut autem omnes sani, pij, & docti intelli-
gant me lucem in arguendis & damnandis fe-
dissimis, Usurarum turpissimis & perniciosiss-
simis exactiõibus non subterfugere. Qualia-
cunq; tandem sint hominum iudicia de eius-
modi παρρησία, ideo ut autem meam Germa-
nicam, ita nunc Latinam de Usura confessio-

nem edo in qua siue Germanica siue Latina si quis quod reprehendat habet, significet modo, & respondebitur ei ex firmis Sacrarum literarum testimonijs & euidenti veritate. Reprehendere quidem, siue, vt verius dicam, cavillari non est difficile, sed errores monstrare hoc opus, hic labor.

Cum autem & patriæ debeamus salutaria & pia officia, et noti sint V. P. de confessione sparsi sermones: ideo vobis hanc meam de Vsu ra Latina confessionem dedicare certum mihi ac deliberatum fuit, vt inde V. P. cognoscant, quibus in hac causa damnationis Vsurarum nitur fundamentis, et quod nullius pertimescā siue autoritatē, siue disputandi subtilitatem. Porior enim mihi est ad omnē victoriam divina Scriptura, quā omnium hominū plausibiles sententiæ. Spero hanc vobis dedicationē gratam fore, quæ ad inserviendum Patriæ & propagandam & propugnandam veritatem a me instituta atq; directā est.

Quod contractuum prætermissa est explicatio, ideo factū sciat cādidus lector, quia præcipuē nostræ professionis materiam de hoc negotio tractandā suscipere prudentia, deliberatione & circumspeditione accurata & singulari volui. Est enim alieni fori contractū fun

data enarratio, ut norūt eruditi. Approbata
 men omnes legitimos contractus Verbo Dei
 non contrarios, iuxta normam legum & iuris
 naturalis ad huius vitæ conseruationem con-
 stitutos, directos, viiles ac accommodatos. Et
 qui aliud asseuerauerit, turpiter imo atrociter
 cum mentiri statuunt hinc omnes sani ac p̃i.
 Quod si hāc meā voluntatem V. P. acceptam
 intellexero, quacūq; alia V. P. ratione potero
 data opportunitate gratificari & inseruire, ni-
 hil in me desiderari per Dei gratiam patiar. Et
 ut Veritate magnificiatis, ac contēnatis men-
 dacia ac cōuitia propter Veritatis authorē, et
 mendaciorum ac conuitiorum hostem et vin-
 dicem, piē & sanctē hortor & moneo. Hisce
 V. P. Deo opt. max. ad verā pœnitentiam, sa-
 lutarem gubernationē & possessionem regni
 gratiæ et gloriæ, in vera Dei agnitione et cele-
 bratione & in hac, & futura vita cōmendo.
 Data in inclyta Göttinga Saxonum regionis
 Braunschweigensis, Margareta, anno 15 69.

V. P.

Deditissimus,

M. Philippus Casar
 Superintendens

CAPITA DOCTRINAE ET CONFESSIO nis meæ de Usura.

I. Enumeratio causarum, propter quas necessariò reprehenditur & damnatur Usura.

II. Methodica explicatio Usura.

III. An licita sit Usura.

IIII. Usura quale peccatum.

V. Confirmatio ueræ sententiæ, quòd Usura ut peccatum mortale rectè reprehendatur & damnetur.

VI. De Usura doctorum purioris Ecclesiæ omnium temporum sententiæ.

VII. De restitutione.

VIII. De interesse.

IX. Refutatio quarundam obiectionum.

X. *Deus* ut nitetur usura.

DE PRIMO CAPITE.

Enumeratio causarum propter quas necessariò reprehenditur & damnatur Usura.

CUM magnis hæc causa onerata sit præiudicijs & multi iniquè iudicent atque impiè loquantur de ijs qui, hoc mundi idolon inuadunt, consuetudine victi & clamoribus peruersæ multitudinis extimulati, & speciosis colori-

bus, quibus vsura pingitur fascinati: nō solum operæ pretium, sed omnino necessarium est, veras & graues in vestibulo enumerare causas, quibus perspicuè probetur & solide ostendatur, iusto ac pio zelo Ecclesiæ doctores incensos esse, qui vsuras damnant, de ijs vitâ dis fideliter auditores suos erudiunt, & vsurarios ad pœnitentiam hortantur, eosque qui pertinaciter aut exercent aut defendunt vsuras, suspensionis seueritate, imò excommunicationis fulmine terrent, vt ad agnitionem tantæ iniquitatis, & ad agendam pœnitentiam permoveantur.

Et si autem pijs vanitas horum calumniatorum exploratè percepta & cognita est: tamen professionis nostræ dignitas tuenda est, & bona fama à sycophantarum morsibus vindicanda, ne simplices offendâtur, & à veritate abalienati, in eandem cum ipsis sentinam incidant.

I. Prima est Gloria Dei, ad quam vt Paulus monet, omnes nostræ actiones dirigendæ sunt. Vult enim Deus à nobis agnosci & celebrari qualis est. Ideo ad imaginem suam nos condidit, ideo sanguine precioso vnigeniti sui filij nos redimi voluit, ideo Spiritu sancto verbi prædicatione & administratione Sacramentorum mentes & corda nostra illustrat, vt vera Deo gloria tribuatur.

Iam qui omnis boni datori & largitori non
confi.

confidunt, sed suis consilijs suaque prudentia, imò peruersis technis, neglectis medijs diuinitus ordinatis, de victu sibi prospiciunt, gloriam quæ Deo debetur suis vsuris tribuunt. Ita Deum contumelia afficiunt, quod cum etiam dictum turpe videatur, reprehendimus & damnamus vsuras, vt Gloria Dei per agnitionem & obediētiam in nobis luceat & conspiciatur.

II. Secunda. Mandatum Dei augustissimum, æternum, immortum, & inuictum, quod omnibus Ecclesię ministris datum atq; propositum est, Prædicate pœnitentiam, Lucæ 24. Prædicatio pœnitentiæ cum omnia peccata completatur, certè vsuram quoq; inuoluit.

III. Tristissima comminatio, qua Deus æternam damnationem minatur omnibus, qui aut de suis mandatis aliquid detrahunt atq; decerpunt, aut ignorantia affectata aliquid omittunt, silentioq; prætereunt, aut execranda temeritate atq; audacia aliquid addunt, aut commissæ vocationis officium demandata fidelitate non expediunt, Deut. 12. Ezech. 33. Mat. 5. Apoc. 22. Legatus principis ad comitia missus, Si instructionis formulam sine principis consilio mutat, nefariè egisse iudicatur, & sibi iustam principis iram, iudicium & pœnas accersit. Quid sentiendum putamus de ministris, qui cum legatione pro Christo funguntur, eam sibi potestatem atq; licentiam sumunt contra volunta-

tem Dei immutandi, peruertendi aut concedē
 di, quæ in eius verbo nobis ad credendum &
 faciendum proposita sunt, quàm grauem iram
 quàm horrendum iudicium, & quas sibi pœ-
 nas atroces attracturos censes? Non enim de
 Regnis mundi disputatio, aut controuersie cer-
 tamen est, sed de gloria Dei & salute animæ, ea-
 q; vita, quæ sola vita nomināda est, cuius an-
 nūcio in sequenti æternitate irrecuperabilis est.
 IIII. Quarta. Consideratio ingentis ac immē-
 sæ utilitatis, quæ cum Doctoribus tum audito-
 ribus ex reprehensione & damnatione vsura-
 rum euenit atq; contingit.

Nos Dei ministri hanc reportamus merce-
 dem, si cum alia peccata tum vsuras ~~summus~~
 reprehenderimus, vt Domini nostri manda-
 tum exequentes eius gratiam conscientie te-
 stimonium, cōsolationem & lætitiā retinea-
 mus, orandi alacritatem habeamus, & in toto
 vitæ curriculo atque coram tribulani filij Dei
 gloriari possimus, nos fidelitatem præstitisse,
 idq; testantibus apud eum qui est ~~regis~~
 vel inuitis ac nolentibus auditoribus nostris,
 vbi tum immarcessibili corona æternæ gloriæ
 ornabimur.

Auditores verò si quos cura propriæ salutis
 corporalis & æternæ tenet, eum fructum eam-
 que utilitatem ex hac prædicatione pœniten-
 tiæ capiunt, vt admoniti de contagione huius
 pestis

pestis qua animæ inficiuntur & necantur, tempestiue grassanti morbo conueniens remediū adhibeāt, ne pars sincera trahatur, & ne anima polluta hoc vitio atq; dānabili illo peccato viciata in æternos cruciatus abijciatur. Sed resipiscentes ex tantis malis liberati larga Dei benedictione fruantur, & vitæ æternæ hereditatem consequantur.

V. Consensus omnium piorum & fidelium doctorum in Ecclesia à tempore Apostolorum ad hanc nostram ætatem, præcipuam quoque vim habet excitandi non tantum *παρρησιαν*, sed etiam *ἀντιπαρρησιαν*, accusandi & damnandi vsuras.

VI. Quia dilectionem extinguit, quæ humanæ societatis præcipuum vinculum est: tollit ius naturæ, vnde aliæ leges positivæ desumptæ sunt, quibus vsura quoq; damnatur. Hac luce naturalis discretionis honestorum & turpium illustrati Ethnici, pronunciare non dubitarunt, vsuram rem execrendam & abominandā esse. Nam furem duplo, vsurarium quadruplo puniendum, scilicet quod naturam destruat, rectè censuere. Nam interrogatus Cato quid esset scelerari, huc respiciens id responsi dedit: idem quod hominem occidere

Postrema ratio, Quod vsura sit hæresis. Appellatur enim omnium eruditorum & rectè sentientium iudicio, Hæresis, Error pertinax

tem Dei immutandi, peruertendi aut concedi
 di, quæ in eius verbo nobis ad credendum &
 faciendum proposita sunt, quàm gravem iram
 quàm horrendum iudicium, & quas sibi po-
 nas atroces attracturos censes? Non enim de
 Regnis mundi disputatio, aut controuersia
 ramentum est, sed de gloria Dei & salute animæ,
 q; vita, quæ sola vita nominâda est, cuius an-
 nio in sequenti æternitate irrecuperabilis est.
 IIII. Quarta. Consideratio ingentis ac immen-
 sæ utilitatis, quæ cum Doctoribus tum audito-
 ribus ex reprehensione & damnatione vsura-
 rum euenit atq; contingit.

Nos Dei ministri hanc reportamus merce-
 dem, si cum alia peccata tum vsuras *scilicet*
 reprehenderimus, vt Domini nostri manda-
 tum exequentes eius gratiam conscientie te-
 stimonium, cõsolationem & lætitiâ retinea-
 mus, orandi alacritatem habeamus, & in toto
 vitæ curriculo atque coram tribulani filij Dei
 gloriari possimus, nos fidelitatem præstitisse,
 idq; testantibus apud eum qui est *scilicet*
 vel inuitis ac nolentibus auditoribus nostris,
 vbi tum immarcescibili corona æternæ gloriæ
 ornabimur.

Auditores verò si quos cura propriæ salutis
 corporalis & æternæ tenet, eum fructum eam-
 quæ utilitatem ex hac prædicatione pœnitent-
 iæ capiunt, vt admoniti de contagione huius
 pestis

pestis animarum inficiuntur & necantur, tempus: grassanti morbo conueniens remediū adhibere pars sincera trahatur, & ne anima per hoc vitio atq; dānabili illo peccato vitio in æternos cruciatus abijciatur. Sed resipiscunt ex tantis malis liberati larga Dei benedictione fruuntur, & vitæ æternæ hereditatem consequuntur.

V. Consensus omnium piorum & fidelium doctorum in Ecclesia à tempore Apostolorum ad hanc nostram ætatem, præcipuam quoque vim habet excitandi non tantum *παρρησιας*, sed etiam *ἀντιποσειδαν*, accusandi & damnandi vsuras.

VI. Quia dilectionem extinguit, quæ humanæ societatis præcipuum vinculum est: tollit ius naturæ, vnde aliæ leges positivæ desumptæ sunt, quibus vsura quoq; damnatur. Hac luce naturalis discretionis honestorum & turpium illustrati Ethnici, pronunciare non dubitarūt, vsuram rem execrendam & abominandā esse. Nam furem duplo, vsurarium quadruplo puniendum, scilicet quod naturam destruat, recte censuere. Nam interrogatus Cato quid esset scenerari, huc respiciens id responsi dedit: idem quod hominem occidere

Postrema ratio, Quod vsura sit hæresis. Appellatur enim omnium eruditorum & recte sentientium iudicio, Hæresis, Error pertinax

cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Huius definitionis confirmatio extrahitur in tertio cap. Epistolæ ad Titum hisce verbis: Hæreticum hominem post vnam & alteram admonitionem deuota, &c.

Iam fiat applicatio, ut intelligatur qua ratione Hæreseos appellationem sortiatur vsura. Multis sacrarum literarum euidentibus testimonijs probari potest, Vsuram mortale peccatum esse, ut ex sequentibus patebit. Quod si post multas admonitiones hoc peccatum defenditur, & patrocinijs cōmunitur, excusationibus varijsq; coloribus excusatur & pingitur, ac sit pertinacia: non amplius simplex, sed pertinax error rectè nominatur.

Deinde quæstio oritur, An vsura cum fundamento Scripturæ, hoc est, cum articulis fidei pugnet, Sed facilis est responsio, considerata definitione Articuli fidei. Articulus fidei dicitur quælibet pars doctrinæ Christianæ veteris & noui Testamenti, quæ nobis ad credendum exhibita atque proposita est. Est enim fidei assentiri non parti, sed vniuerso verbo Dei nobis ad credendum tradito atq; proposito, iuxta illud Psalm. i. Et in Lege Domini (non in parte Legis) meditabitur die ac nocte.

Multa verò mandata quæ vsurarum exactio-
nes prohibent, tam in veteri quàm in nouo testamento nobis ad credendum proposita leguntur,

tur, vt ad eam normam vita nostra in honorem Dei & proximi vtilitatem bona conscientia in nouitate vitæ confirmetur & dirigatur. Est igitur prohibitio vsurarum articulus fidei.

Nunc ergo quicumq; hunc errorem de Vsura amplectuntur, & pertinaci mente tuentur, ac pugnaci ore defendunt, & admoniti firmis ac illustribus Scripturæ testimonijs conuicti in eo perseuerant, eiq;ue patrocinantur, rectè pro hæreticis, testantibus etiam iure consultis, haberi & proclamari possunt.

Cùm autem admodum sit periculosum in hæresin incidere, & difficile ex hæresi eluctari, provideant prospiciantq; sibi omnes vsurarij, vsurq; patroni, ne hæreseos labe conspergantur, ac paulatim in talem sentinam prolabantur, vnde pauci emergere atq; euadere potuerunt. Et quid multis opus est, An non Christus & Paulus vocant avaritiam quæ peior est vsura, teste Luthero Tom. 7. Germ. pag. 388. fac. 1. § 4. & fac. 2. § 1. Idolatriam. Christus enim ait Mat 6. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Et Paulus Ephes. 5. Hoc scitote, quòd omnis fornicator, impurus aut auarus, qui est idolatra, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos decipiat vanis sermonibus. Propter hos enim venit ira Dei super filios incredulitatis. Ne igitur fiatis consortes eorum. Quemadmodum & turpissimi

Hæretici Manichæi commendarunt vsuras, vt Augustinus de eorum moribus & ritibus Psal. 32 sic scribit: Vsuras exercent, & publicè profitentur, satius esse fœneratorem esse quàm Agricolam, ideo quòd vsurarius non conuellat mēbra Dei quæ sunt in arboribus, herbis, pomis & fructibus, quod Agricola faciat. Interrogati verò quamobrem ipsi cibis de frugibus & pomis paratis vescantur, respondent, Se esse electos & fide illuminatos, & per castitatem, orationem & Psalmos vitam inde purgare, & in cœlum remittere.

Deniq; summa huius sceleris turpitudine & abominanda maximeq; detestanda fœditas, qua nō tantum pij, sed etiam omnes sani à tam immani & pestifero scelere deterreri debebāt. Vocantur deuastatores, raptores, sacrilegi, fures, homicidæ, idolatræ, stultis & insanibus similes, quòd contra naturam rei nō fructificant generationem tribuant, sint deteriores peioresq; gentibus, diuinæ voluntatis ignaris, & atrociter pollutis, non credentes esse Deum, Comparantur deniq; venenatis serpentibus, canibus rabidis, harpijs, hirudinibus, vermibus omnia corrodentibus, lupis, vrsis, & alijs animalibus crudelissimis. Imo Lutherus quo ad nocendi imposturas & malitiam ferme ipsi Sathanæ similes pronunciat Tom 7. German: Ienen. pag. 389. fac. 2. §. 2. Denique vasa repleta stercore

Stercore & omni impuritate. Sic enim D. Brigita Reuelationum lib. 7. cap. 36. de eis scribit: Mali, inquit, pleni sunt ambitione & cupiditate, qua fœtent in conspectu Dei & Sanctorum deterius quàm sterco humanum.

Et quid aliud sunt omnia temporalia quàm sterco? id Spiritus Sanctus comprobat per S. Apostolum Paulum 1. Timoth. 6, vbi sic scribit: Qui volunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum, & concupiscentias multas, stultas & damnosas, quæ demergunt homines in interitum & perniciem. Radix enim omnium malorum est auaritia, quam quidam appetentes, defecerunt à fide, & seipso transfixere cruciatibus multiplicibus. Denique vt homines fœdissimi atrocissimè polluti, & peccatorum sordibus non solum contaminati, sed cooperti, ex regno Christi & Dei exclusi, & ab omni gratia Dei & benedictione deturbati & separati, iræ Dei & tyrannidi Satanae ac maledictioni & penis corporalibus atque æternis sunt immerfi, quæ animæ maior miseria & atrocior calamitas cogitari potest.

Quicunque igitur gloriam Dei illustrandam & propagandam ac tuendam mandato Dei omnipotentis regis summi & domini ac parentis nostri cælestis, obedientiam præstandam, comminationes eius expauescendas, eius iram metuendam, & Sathanæ imperium detestandum, & pœnas corporales & æternas fugien-

das, animæ salutem magnificandam, amplectendam & fouendam, diuinam gratiam & benedictionem amandam, dilectionem exercendam, ius naturæ conseruandum non destruendum, Ethnicorum honestati pietate viuendi, in gratiosa Dei visitatione antecedendum & prælucendum, hæreseos crimē detestandum, turpitudinem & fœditatem maximam euitandam, rectè & piè censent: ij non modò non inscuntur vsurę reprehensoribus & damnatoribus præsertim quibus vocatio eam necessitatē imponit, sed potius fauore & beneuolentia ac omni promotione ob fidelitatem dignos iudicabunt. Nā perspicuitas & euidentia grauissimarum causarum iam enumeratarum, nemini nō solūm piæ, sed ne sanæ mentis, præsertim in tanta luce patefactæ doctrinæ cœlestis ignota aut obscura esse potest.

Non enim hominis voce cōpulsi, multo minus ambitione & vindictæ cupiditate extimulati, sed mandato dei seuerissimo coacti, & Ecclesiæ ac animæ propriæ salute commoti *πιστι* *τὸν οὐνόνομον* hoc negotium tractandum suscipiunt, & vsurarios in prædicatione penitentiæ vnā cum reliquis peccatoribus arguunt, ut aut conuertantur, aut in cōtumaci malitia perseuerantes, nullā suæ damnationis causam culpāq; pijs doctoribus imputare, nec quidquā ad palliendam suam impietate prætereundum possint.

Caput

Methodica explicatio usura.

Usura quid nominis.

CAP. II.

IN dijudicatione controuersiarum fontes inspiciendi sunt, vt animus scrutantis de immota veritate certificetur, & ne in explicacione à vera sententia aberret iudicium. Vocabula enim rerum notæ rectè appellantur, quibus ignoratis, aut non rectè intellectis: necesse est res ipsas dēfissimis tenebris inuolui, multum igitur refert in dijudicatione controuersiarum genus sermonis exploratè perceptum & cognitum habere.

Sunt autem monumenta Prophetica & Apostolica, in quibus se DEVS patefecit Hebraicè & Græcè scripta. ὕψιμον igitur, vocabuli Vsuræ potissimum ex his duabus linguis eruendum est. In plerisque locis veteris Testamenti vox Neschech vsuram significans legitur, quæ à verbo Noschach deriuatur, quod mordere, arrodere & corrodere more serpentis aut rabiosi canis, aut voracis muris notat. Vtenim venenosus serpens suo morsu pestilentissimum venenum corpori instillat, quo totum corpus inficitur, & celerrimè ei veneni vehementia & prauitate vita eripitur: Et vt ra-

biosus canis corpus lædens ad insaniam adi-
git: Et sicut vorax mus panem intrinsecus
corrodens & lotio corrumpens vt parum pro-
fit, & sæpe ab vsu hominum sit remouendus, ita
vsura incredibili celeritate hominis substan-
tiam corrodit, absument & corpus præsentibus
pœnis onerat, animam verò contagione æter-
næ damnationis polluit ac perdit.

Appellatio ista huic peccato haud dubiè im-
posita est, vt turpitudinem & ἐνέπρετον eius ex-
primat, quæ omnibus pijs diligenter conside-
randa & expendenda est, vt cane peius & an-
gue vsuram oderint, & omni cura totaq; men-
te ab ea sibi caueant, ne facultates aut amittant
aut iniuste acquirât, & sic iram Dei accersant,
pœnis implicentur & æternæ damnationis rei
fiant.

Ne autem de certitudine huius Etymol-
giæ dubitari possit, verba Lyræ adscribā, quæ
in enarratione cap. 22. Exodi leguntur, vbi sic
inquit: Sicut serpens mordens in silentio non
percipitur vel sentitur in principio, sed postea
inflatur homo & diffunditur effectus illius
morsus parui per totū corpus: Sic vsuræ ma-
lum non sentitur in principio, sed postea ascē-
dit ad magnam summam & deuorat totam ho-
minis substantiam. Hæc ille. Auaritiam
verò quæ vsuræ mater est, B E Z A eadem fere
de causa nuncupant, quod & ipsum observa-
tione

tionem dignum est. Descendit enim à verbo *Bo-*
za quod vulnerare significat.

Vt enim vulnerati propter sanguinis effu-
sionem & læsæ partis periculum in morbos &
vitæ discrimen incidunt : ita malis artibus a-
uaritiæ circumuerti facultatibus exuuntur, &
fame contabescere coguntur.

In nouo Testamento duæ appellationes hu-
ius criminis vsitatæ sunt præcipuè. *ἀναίμακτος* &
τὸν quarum posterior *τὸν* à verbo *τίκτω*
quod pario seu gigno significat, descendit, &
ὅτι οὐ γὰρ δύναται vsuræ lucidè nō obscurè ex-
plicat, quod videlicet contra naturam pecu-
niæ quæ res infructifera est, sobolem ex se gi-
gnat. Inde & nomen Tarbis apud Hebræos
sortita est, cū qua & Latina appellatio *foenus*.
quasi dicas *foetum*, conuenit.

Iam cogita, quanta sit hominum in hac ruf-
fienti senectâ mundi cæcitas imo infania, vt
rei non fructificanti nec semen facienti, sed
mortuæ generationem & foecunditatem con-
tra omnem naturam & sensus communes tri-
buant.

Aristoteles homo Ethnicus & à Christiana
religione alienus hac de causa vsuram vt rem
præter naturalem fugiendam, & detestandam
esse pronunciauit. Verba eius hæc sunt lib. 1.
Politiorum : Rectè reprehenditur quæstus,
quia cum precium debeat esse mediū ad mer-

cem comparādam, vsuræ non mercedem acquirunt, sed tantum adijciunt ad pretium, unde & nomen habet Τόκος, quia precio generatur premium quod maxime contra naturam est. Hæc ille. Pudeat nostros homines in tanta luce doctrinæ cælestis, quod Ethnicis deteriores in hac parte deprehendantur. Et tātum de definitione nominis. Appellationum enim à prophetis & Apostolis vsurpatarum quæ, sunt illustriores, mentionem facere, certum mihi ac deliberatum fuit.

Vsura quid rei.

Exod. 22. Si argentum mutuo dederis populo meo oppresso qui tecum est, non sis illi tanquam oppressor, nec ponas super eum vsuram. Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Ex his testimonijs veteris & noui Testamenti definitio vsuræ extruitur: Vsura est lucrum supra sortem solummodo propter mutationis officium exactum.

Species.

Possent quidem pro diuersitate materiæ multiplices vsurarum species constitui, sed hac subtilitate nihil opus esse iudico, cum vni speciei, de qua scriptura loquitur, includi omnes possint

polsint. Quando videlicet in mutuacione cuiuscunq; materiæ siue pecuniæ siue frumenti &c. paciscimur vt aliquid supra sortem nobis propter ipsam mutuacionem detur, illud pactum vocatur vsura, multis locis sacrarum literarum damnatum, vt infrà dicetur. Qua de re præclare Bernhardus lib. de Cura rei familiaris: Vsura, inquit, est latro legalis, prædicens ni mirum quod intendit rapere.

Causa.

Efficiens causa vsuræ est Sathanæ demeratio & fascinatio. Nam & ratio humana à Sathana non prorsus excœcata naturam destruentia, cuiusmodi vsura est, etiam detestatur.

Materialis est pecunia, frumentum, vinum aut alia res quæ vsu consumitur.

Formalis est bonorum corporalium turpissimum aucupium.

Finalis, vt fœneratores sua bona cum detrimento aliorum augeant, & ociosam ac voluptuariam vitam agant, & vt aliena ope & auxilio indigentes ad extremam inopiam & miseriam redigantur, imo vt plurimi exhausti facultatibus mœrore aut fame pereant.

Effectus.

Vsura Deum offendit, iramq; eius grauissimam & æternam damnationem, nisi fiat con-

uersio accersit, dilectionem proximi extinguit, facultates attenuat, & maledictioni obnoxias facit, tristissimæ impiorum seruituti subijcit, hominesque serpentum & canum more corrodit, inæqualitate sua humanam societatem conuellit & confundit, vt stare diu nō possit. Ideo rectē Nehemiæ 6. vsurarij Nofchim, oppressores vocantur

Et hinc est, quod Cato fœnus tanquam gladium ad destruendam delendamque vitam comparatum pronunciauit. Sic enim (vt est apud Ciceronem in 2. Officiorum) interrogati quid sit fœnerari, respondit: Quid est hominē occidere? Dolendum & veris lachrymis deplorandum est, nos pietate Ethnicis inferiores esse, quibus Dei voluntas immensa eius bonitate reuelata & patefacta est, sed hanc impietatis pœnarum grauitate Deus haud dubiè suo tempore seuerissimè apud contumaces vlciscetur,

Pugnantia.

Pugnât cum vsura mandatum Dei, obedientia quam ordine immutabili creatura suo creatori debet, comminationes præsentium & æternarum pœnarum, dilectio proximi, & æqualitas ad humanæ societatis conseruationem ordinata: Lex naturæ & leges positivæ, &c.

Caput

CAPVT III.

An licita sit Vsurā.

NVNC quoniam causa postulat, cum vsurarijs eorumq; patronis comminus congregiemur, hanc quæstionem explicaturi, An licita sit vsura.

Cum vsura sit expresso verbo Dei prohibita, dubium non est quin sit illicita. Est enim homo conditus ad imaginem & similitudinem Dei, per filium redēptus, & Spiritu sancto sanctificatus, vt in eo vera Dei notitia & celebratio luceat ac conspiciatur, & vt obedientia Deū colat, ad declarandam gratitudinem, quæ conditori debetur pro eximijs & singularibus beneficijs, quæ hominum generi exhibuit.

Esse autem à Deo seuerissimè prohibitam vsuram, his sequentibus testimonijs tam veteris quàm noui Testamenti confirmatur.

Exod. 20. Non furtum facies.

Eodem lib. 22. Si argentum mutuo dederis populo meo oppresso, qui tecum est, non sis illi tanquam oppressor, nec ponas super eum vsuram.

Leuit. 55. Et si attenuatus fuerit frater tuus, & nutauerit manus eius apud te, statim confirmabis in eo, vt peregrinum & inquilinum, vt viuat tecum. Ne accipias ab eo scenus & vsu-

ram, sed timeas à Deo tuo, & viuat frater tuus tecum. Argentum tuum nō dabis ei ad fœnus, & ad vsuram non dabis escam tuam.

Deuteronom. 23. Non vsurabis fratri tuo vsura argenti, vsura escæ, vsura omnis rei quæ vsurabit,

Ezech. 18. Qui ad fœnus dedit & vsuram accepit, & viuat: Non viuet.

Psal. 15. Qui pecuniam suam non dedit in fœnis, peregrinabitur in tentorio Iehouah.

Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Cū ait mutuum date, non iubet donare, sed sortem vult reddi. Illud tamen vetat supra sortem aliquid exigi: potest tamē ac debet in summa necessitate adhiberi ὀπτεία.

Ephes. 5. πλεονεξία μὴδε ονομάζεσθω ἐν ὑμῖν καθὼς ὁρᾷ ἀγίοις.

1. Timoth. sexto. ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ὁτιμὴ φιλαργυρία.

Hæc testimonia non tantum veteris, sed etiam noui testamenti clara & perspicua ex limpidissimis fontibus Israel hausta, & de voluntate Dei testificantia, omnes homines conuincunt vsuram diuinitus prohibitam, ideoq; illicitam esse.

Quale peccatum sit Vsura.

CAPVT IIII.

Cum

VMtot perspicuis, illustribus & euidentibus Scripturæ testimonijs tam veteris quàm noui testamenti de diuina prohibitionē vsurarū sēneratores contradicere non possint, mandati diuini transgressionem in considerationem vocant: Sit ne venia, an verò morte æterna ea transgressio digna? Nos omīssis ambagibus, vno & altero argumento summā conclusionis complectemur.

I

Nullus Idolatra possidebit regnum cœlorum.

Omnis vsurarius est idolatra, quia est auarus: Omnis autem auarus, teste Paulo, est idolatra.

Ergo nullus vsurarius (scilicet perseuerans nec pœnitentiam agens) possidebit regnum cœlorum.

II.

Quicumque seruit Mammonæ, Deo seruire non potest.

Omnis vsurarius est seruus Mammonæ.

Ergo non est seruus Dei.

Valet consequentia: Nemo enim duobus dominis diuersa imperantibus simul & semel seruire potest, teste Christo Mat. 6.

Vteuidētia horum duorum argumentorū lucidē, nō obscurē cernatur & intelligatur, verba Lutheri de discrimine seruorum Mam-

monæ & vsurariorum adscribere libet.

Wo der wucher vnnd geiz raum finden/so sind gewislich da keine Christen/sie rühmē wie sie wollē denn Christus sagt Matth. 6. Ihr köndt nicht zugleich Gott vnd dem Mammon dienen. Vnd S. Paulus: Gözen diener oder Abgottische können dz reich Gottes nicht erben. Geiz heist er abgötterey / wie nun ieder man wol weiß/ Gott lob.

Kan aber Mammons diener nicht selig werden/ der doch nicht mehr denn ein geiziger ist/vnnd sein leben wol eitel abgötterey heist/wo will der wucherer bleiben/wesh diener mag der wol heissen/so der geiziger des Teuffels diener heist? denn ein geiziger vnd ein wucherer sind dennoch weit von einander.

Es kan einer geizig sein mit seinem eigenen güt/das er damit niemandt nichts nimmet / niemandt erwiltget / niemandt verderbet / positiuē mit der that oder zügriff / on das er (wie der Reiche man im Euangelio) priuatiuē thüt/mit dem das er nicht hilft da er helfen solt /
verderbet

verderbet vund s. haben thut/ das ist/ er
 siche zu/ vnd lest geschehen da er es wech-
 ren kan/ vnd soll/ wie der gemeine spruch
 Ambrosij zeuget/ Pasce esurientem, si
 non pauiisti, occidisti. Aber ein wucher-
 rer ist ein mörder/ positiu è denn nicht al-
 lein hilft er dem hungrigen nicht/ sonder
 reißt ihm auch dem bißten brot auß dem
 maul/ dem ihm Gott vnd fromme leute
 gegeben haben/ zu seines leibes/ notturft/
 fragt nicht darnach/ daß alle welt hun-
 ger stirbe/ daß er nur seine wucher habe.

III.

Quicquid contra expressum Dei mandatū
 admittitur, est mortale peccatum, iuxta illud
 Maledictus omnis qui non fecerit omnia: Itē
 Matth. 5. Qui soluerit vnum mandatum mi-
 nimorum, & sic docebit homines, minimus
 vocabitur in regno cœlorum.

Expressa autem testimonia vtriusque Testa-
 menti superiori capite recitata omnes sanos
 conuincunt, Vsuram à Deo prohibitam esse.

Pronunciamus igitur secundum hæc Scri-
 pturæ testimonia, peccato mortali pollui &
 contaminari, quicumque aliquid vltra sortem
 tantummodo propter mutationis officium

tanquam debitum flagitant. Et probø ex verbo Dei : quia Ezech. 18. & Psalm. 15. expresse denunciatur æterna damnatio omnibus, qui pactione vsurarum quæstum exercent. Hinc Ambrosius in libro de Bono mortis inquit : Si quis vsurâ accipit, rapinam facit, vita nō viuet.

Nec est quod vsurarij eorumq; patroni qualescunque tandem sint, nobiscum rixentur & multum contendant. Sumus enim Legati, & vt Paulus ait, dispensatores mysteriorum Dei, vocati & missi à Deo ad significandam eius voluntatem vniuersæ hominum societati, & cum formulam seu instructionem (id est, scripta Prophetica & Apostolica) ea continentem, quæ Concilio & congregationi humani generis annunciari voluit, nobis commiserit : nostrum vt ministrorum est nec omittere, nec addere, nec peruertere, sed bona fide, & magna diligentia significare, quæ in formula singulari consilio Domini comprehensa & nobis proposita sunt.

Impostores censeantur quicunq; officij limites propter ignauiam, lucrum, fauorem, vanos honores vel non attingunt, vel euertunt, vel transgrediuntur. De dispensatione vbi ea valeat, vbi non præclare Lutherus super decimum tertium Geneseos sic inquit: Noueris tamen hæc dici de nostris legibus, & hac corporali vita, non de legibus Dei, promissionib. aut Sa-
cra-

eramentis: ibi enim summum ius valeat secundum sententiam: Qui plus amauerit patrem, matrem, &c. non est me dignus. Sed in ijs quę nos iubemur facere, relicta est charitas moderatrix legum & actionum omnium, quę præcipue est spectanda, & sequenda. Valet igitur dispensatio in nostris non autem diuinis legibus & ordinationibus. Vult enim Deus suas leges esse inuiolatas ab humana autoritate. ideo tories ne quid verbo suo addamus aut detrahamus præcipit ac prohibet, additis maximarum pœnarum comminationibus, & propositis pœnarum exemplis.

**Confirmatio verę sententię: Quod
omnis vsura sit illicita, dam-
nata & exitialis.**

CAPVT V.

A definitione rei.

MNE lucrum quod contra expressum Dei verbum propter nudum mutuationis officium in mutuo vltra sortem exigitur est fugiendum & damnandum.

Vsura est tale lucrum

Ergo fugienda est & damnanda.

Proba-

Probatur maior testimonijs scripturæ su-
prærecitatis. Minor est manifesta ex cap. 22.
Exodi. ex cap. 25. Leuitici, ex cap. 6. Lucæ.
Valet igitur consequentia. Quia si iniustum
lucrum est fugiendum, & usura est tale lucrum,
rectè dicitur fugienda & vitanda.

A genere.

Nulla usura diuinitus permixta approbata
& concessa est, præsertim populo noui Testa-
menti, iuxta illud Christi: mutuum date ni-
hil inde sperantes.

Ergo nec centesima usura, hoc est, quæ cen-
tesimo mense æquat sortem, nec semisis.

Valet consequentia quia si omnis usura pro-
hibita est: rectè reijcitur usura quinque au-
reorum, aut etiam vnius nummi, imo grani
hordeacei.

A proprio seu specifica differentia.

Proprium quarto modo seu specifica diffe-
rentia, qua usura à legitimis contractibus di-
scernitur, est aliquid propter ipsum solummo-
do mutationis officium ultra sortem exi-
gere.

Ergo tale lucrum non redditus ex legitimo
contractu, sed usuram esse censeatur.

Antece-

Antecedens notum est ex scripturæ testimonij & iure naturali. In cōtractibus enim propter mercem quæ legitimis contractibus subesse debet, aliquid iure flagitatur vt seruetur æqualitas, sed in mutuo neglecta æqualitate propter nudum officium de re nō fructificante certum præcium exigitur: quod non tantū est contra dilectionem proximi, sed etiam contra omnem æqualitatem & ipsam naturam.

Ab etymologia.

Vocabula sunt notæ rerum

Significatio vocabulorum Neschech, Tarbis & Techochim, noxia & turpis est. Nam Neschech morsum seu corrosionem significat. Tarbis verò multiplicationem notat, quod videlicet rei non fructificanti generationem tribuant vsurarij, quod est vel Ethnicis testantibus contra naturam: sed Techochim vsuras significat, quod dolo & fraude egant vsurarij.

Ergo ipsa res quæ his notis indicatur, videlicet vsura, talis est.

Valet consequentia precipua enim argumenta sumenda sunt ex ea sententia, quam gignit natia proprietates sermonis.

A coniugatis.

Fœneratores ex tentorio Ieb'ouah excluduntur

duntur Psalmo decimoquinto.

Ergo fœnus est res impia & damnata à Deo.

Valet consequentia, quia vituperatione & damnatione exempli in subiecto, vituperatur & damnatur res in genere Ezech. 18.

A toto & partibus.

Vsuræ deest pars substantialis contractus, videlicet merx.

Non est igitur contractus.

Valet consequentia. Quia destructa vna principali parte totum destruitur, sunt enim hæc tria substantialia contractus merx, præcium, consensus. Nam & iure diuino in contractibus requiritur Merx Gene. 25. Iere. 32. Vbi igitur ea non est, nullus ibi potest esse contractus, sed cum in usurario contractu ea non sit, certum est usuram contractum appellari non posse.

A diuisione.

Damnare quæ iure diuino, naturali, ciuili, canonico, & multis piorum principum constitutionibus veteribus & recentibus, vt verbi causa principum Saxoniz prohibita sunt: necessarium, pium & iustum est.

Vltra sortem de mutuo aliquid exigere propter nudum mutuationis officium quod vsu-
ras vo-

ras vocant his omnibus constitutum est.

Ergo damnatio vsurarum necessaria, pia & iusta est. Probatio Minoris. Deut. 22. 23. Leuit. 25. Ezech. 18. Psalm. 15. Luc. 6. Institut. lib. 1. Tit. 1. de Iust. & Iure. Baldus in L. humanum C. de Legibus & C. nauiganti ibidem notatis de vsura in Decretalibus. Et Iure Canonico C. 14. q. 5. & Decret. lib. 5. Rub. de vsura. Sechsische landtordnung Arti. 7.

Valet consequentia quia hinc sufficiens specierum enumeratio facta est.

Ab effectibus.

Impossibile est effectum toto genere deterruiorem esse sua causa.

Effectus vsuræ sunt paupertas exhibentis vsuras, fames, mœror & mors, accipientis vero vsuras opes dolo malo, seu vt clarius dicam, rapinis & furto coaceruatæ sacrilegia, latrocinia, humanæ societatis euersio, ira Dei, maledictio, mala conscientia, Tyrannis Sathanæ, & damnatio animæ æternæ, ac opum etiam post eius interitum relictarum infelicitas & tragica dilapidatio.

Ergo vsura est mala.

Minor manifesta & vera est ex scripturæ testimonijs & experientia quotidiana.

Ab absurdo.

Doctrina quam multa sequuntur absurda & inconuenientia, non potest esse vera, certa & firma.

Illam verò doctrinam, quod aliquid de mutuo ultra sortem exigere propter ipsum mutationis officium sit licitum atque concessum sequuntur multa incommoda & inconuenientia.

Ergo necesse est eam esse falsam, & in Ecclesia non ferendam.

Probatio minoris. Est contra manifestam scripturam veteris & noui Testamenti: abolet Christi mandatum, Luc. 6. Mutuum date nihil inde sperantes: extinguit fidem & dilectionem proximi: tollit atque euertit ius naturæ, quod tibi non vis fieri alteri ne feceris: abolet politiarum constitutiones cum iure naturali & verbo diuino congruentes, quæ sunt ordinationes DEI: dissoluit inæqualitate humanam societatem, ministerij diuinitus ordinati alteram partem, videlicet predicationem prænitentiæ nobis adimit.

A necessario.

Necesse est obtemperare Deo præcipienti.
Sed Deus præcipit vt gratis, sine spe lucri
exacti

exacti ob mutationis officium mutuo demus pecuniam, aut alia proximo.

Ergo necessariò illud faciendum est.

Valet consequentia: est enim necessaria copulatio ut Christianus Deo obedientiam præstet, iuxta illud Rom. 6. Debitores sumus. &c.

Ab impossibili.

Impossibile est fidem & malā conscientiam vno & eodem tempore esse coniunctam, & simul consistere. 1. Timoth. 1. Rom. 14.

Omnes vsurarij habent malam conscientiam:

Ergo non habēt fidem, & per consequens impossibile est eos posse saluari, quatenus in hoc peccato scientes & volentes perseverant, nec pœnitentiam agunt.

Minor est manifesta, cum expressa mandata Dei scientes & volentes violent, ex Ezech. 18.

A minore.

Si furtum est capitale,

Multò magis vsura sit capitalis. Valet consequentia, quia vsurarij extra necessitatem indefinenter, sine vlla cessatione rapiunt. Fures necessitatis tantum temporibus, sæpe necessitate impulsī in tanta hominum immanitate, & immisericordia furantur. Maiori igitur pœna digni sunt. Hinc est quòd vetera iura Romana

furem duplo, vsurarium verò quadruplo puniebant.

A contrariis.

Opem ferre & dare damnum sunt duo immediate contraria.

Ergo non possunt simul & semel eidem vno eodemque respectu tribui. Est igitur impudentissimum mendacium gloriatio vsurarium, quod proximo in sua necessitate mutuo ad vsuras succurrant. Constat enim vsuris exauriri alteram partem humanæ societatis. Nam plus petunt vsurarij quàm dederunt, ergo pro officio dilectionis nequaquam agnoscenda, habenda & celebranda est vsura.

Ab oppositis.

Tantum duo sunt regna, Dei & diaboli, nec medium dari potest.

Sed in regno Dei nullum mortale peccatum regnat & dominatur.

Cum ergo constet vsuram esse mortale peccatum: sequitur omnes vsurarios eatenus esse & manere in regno Sathanæ, quatenus non agant pœnitentiam, nec salutari conuersione ad Deum conuertantur.

A natu-

A natura correlatiuorum.

In inutatione nulla est Merx.

Ergo nullum solui debet precium. Petens
verò precium non exhibita merce vsurarius
damnatus est.

A contradictione.

Deus prohibet vsuras.

Ergo Deus non concedit nec approbat vsu-
ras. valet consequentia. Impossibile est enim
duas contradictorias in quibus non est ambi-
guitas simul veras aut simul falsas esse. Cùm
igitur Christianis prohibeat: certè nullo mo-
do permittit, multo minus approbat.

Ab inuersione.

Vsura concedenda est ne humana societas
dissoluatur, & homines fame pereant.

Imo hac de causa est prohibenda vsura, quia
hominum societatem sua inæqualitate euer-
tit, qua altera pars exhauritur, altera sagi-
natur, ita vt exhaustæ parti sit in cœrore con-
tabescendum & fame pereundum, & Deus
ad disturbendam grauibz pœnis humanam
societatem atroci isto peccato commouetur.
&c.

Ab exemplo.

Nehemias rectè & laudabiliter fecit abrogans vsuras.

Ergo pij magistratus qui vsuras prohibent, & publico mandato tollunt atque abolent, rectè & laudabiliter faciunt.

Valet consequentia, quia ratio similis est. Nam vtrumque factum congruit ad legē Dei, cui debent obedientiam omnes homines suo quisque loco.

*Ab authoritate sacre
Scripturæ.*

Nec Prophetæ, nec Christus, nec Apostoli vsipiam approbauerunt aut concesserunt, sed potius prohibuerunt aliquid sumi de mutuo ultra sortem à Christianis & fratribus.

Ergo temerario & nefando ausu à scriptura discedunt & grauissimè peccant, quicumque aut approbant, aut permitunt, aut ipsi aliquid ultra sortem de mutuo requirunt.

Antecedens probatur omnibus scripturæ testimonijs suprâ citatis. Categoricè & fundamentaliter, vt hæc argumenta mihi patroni vsurarum soluant, & ea mihi scripturæ testimonijs confutēt, peto. Quod si non poterunt sciant se pestiferos esse veritatis diuinæ conuiciatores.

biatores, & causæ patrocinari quæ eis & alijs
sit allatura exitium.

CAPVT VI.

De Vsura rectè docentium sententia,
qualis omnibus temporibus in Ec-
clesia fuerit & adhuc sit.

HIS ex scripturæ visceribus erutis,
subiungemus nunc sententias de
Vsura præcipuorum Theologo-
rum purioris vetustatis & nostræ
Ecclesiæ.

Etsi autem fides non pendet ex vlla humanæ
authoritate, sed nititur ipsius Dei verbo & te-
stimonijs: tamen regula tenenda est: audien-
dam esse Ecclesiam, quæ doctrinam diuinitus
reuelatam sonat. Est enim Ecclesia testis de
monumentis Propheticis & Apostolicis, sed
vt non licet testi mutare narrationem quam
recitat: sic nō licet Ecclesiæ doctrinam horum
librorum mutare, quæ quidem aliunde habet
authoritatem, videlicet ab ipso Deo, qui addi-
dit illustria miracula vt authorem monstrent.
Suis igitur honor ecclesiæ tribuendus est, nec
contēnenda est veræ ecclesiæ confessio, sed te-
neatur præceptum: probate spiritus an ex Deo
sint. Consideretur quæ dicta Prophetica, &

Apostolica, & quæ testimonia omnibus temporibus doctores Ecclesiæ secuti sint.

Si dissidet à scriptis Prophetis & Apostolicis eorum sententia, necesse est eam rejici & anteferri verbum Dei, vt Paulus præcipit: Si angelus è cælo aliud Euágelium docebit, anathema sit. sed cum agnoscimus eorum sententiam cum testimonijs Prophetiæ & Apostolicæ doctrinæ congruere, & esse veterem & incorruptam Ecclesiæ doctrinam, veritati obtemperandum est, & pias mentes confessio rectè sentientium confirmat. Sic dicit Christus ad Apostolos Lucæ ultimo, Vos testes horum eritis. Non vult eos noua dogmata gignere, sed testari de doctrina diuinitus tradita.

Ego itaque Theologorum veterum & recentium sententias bona fide recito, vt tot clarissimorum virorum consentiens confessio sacre scripturæ ἀνάλογα pias mentes confirmet. Sed vt Augustinus de Cypriani scriptis iudicauit libro 2. cap. 31. Tale & meum esse iudicium de omnium Theologorum veterum & recentium scriptis ac commentarijs palam profiteor.

Verba Augustini hæc sunt.

Nos nullam Cypriano facimus iniuriã, cum eius quaslibet literas à Canonica diuinarum scripturarum authoritate distinguimus. Neque enim sine causa tam saluber vigilantiz canon

non constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omnino non iudicare audemus, & secundum quos de cæteris literis vel fidelium, vel infidelium liberè iudicemus. Et cap. 32. eiusdem libri. Ego huius Epistolæ autoritate non teneor, quia literas Cypriani non vt canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero, & quod in eis diuinarum scripturarum authoritati congruit, cum laude eius accipio, quod autem non congruit, cum pace eius respuo.

In eandem sententiam Hieronymus dicit in Matth. cap. 23. Quod sine autoritate scripturæ dicitur, eadem facilitate contemnitur qua dicitur. Et ipse Cyprianus Epistol. 3. lib. 2. inquit:

Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendū putarit: sed quid prior Christus qui ante omnes est fecerit, neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem.

Augustinus in Psalm. 36. de Vsura sic ait: Si seneraueris homini, id est, mutuo pecuniam tuam dederis à quo aliquid plus quàm dedisti, expectes accipere, non pecuniam solum, sed aliquid plus quàm dedisti, siue illud triticū sit, siue vinum: siue oleum, siue quodlibet aliud, si plus quam dedisti expectes accipere, senerator es, & in hoc improbandus.

Hieronymus super 18. Ezechielis commentariorum libro sexto: sic de vsura scribit: Putant quidam vsuram tantum esse in pecunia, quod praeuidens scriptura diuina omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias quam dedisti: solent in agris frumenti & milij, vini & olei ceterarumque specierum vsura exigi, siue vt appellat sermo diuinus abundantiae: verbi gratia: vt hyemis tempore demum decem modios, & in messe recipiamus quindécim, hoc est amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem: & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satus fecit decem modios, nonne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiam cum ille mea liberalitate, nouem & semis de meo habeat? Nolite errare inquit Apostolus: Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrum habenti dederit an non habenti. Si habenti, vtique dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti: Ergo quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis: & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam: quicquid illud est si ab eo quod dederint, plus acceperint.

Ambrosius plerique, inquit, refugientes precepta legis: cum dederunt pecuniam negotiatoribus,

toribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam vsurarum emolumenta percipiunt, ideo audiant, quid lex dicat: Neque inquit vsuram escaſarum accipies, neque omnium aliarum rerum, igitur esca vsura est, & vestis vsura est, & quicquid accedit forti, vsura est, & quod velis ei nomen imponas, vsura est.

Chrysostomus in cap. 5. Matthæi, commodissime gaudium hoc de pecunia vsuraria acceptum, morsui aspidis comparat. Quemadmodum enim qui aspidis morsu percutitur, quasi delectando vergit in somnum, ac per suauitatem læthalis soporis moritur, eò quòd venenum inter dormiendum per omnia membra grassatur: ita qui pecuniam ab vsurario accipit, in præſenti quidem quasi beneficio adfectus, sic gaudet, verùm vsura per omnes illius facultates decurrens, totum conuertit in debitum.

Basilii quoque & Bernhardus hoc grande malum spiritus vehemètia exagitant, sed quia breuitati studemus, ad testimonia Doctorum nostri temporis progrediemur.

D. Philippi Melanthonis sententia in Epitome philosophiæ moralis quæ anno 1542. edita est.

Usura est lucrum supra sortem exactum tantum propter mutationis officium.

Hæc accessio est vsuraria & illicita de qua paciscimur propter officium mutationis.

Tribus eo in loco rationibus probat esse contra naturam fœnus exercere.

Prima ratio.

Iniustum est exigere pecuniam vbi nullius rei commutatio est, hoc est, vbi aliquis pro nihilo exigit pecuniam.

Fœnerator salua sorte exigit vsuras nō pro aliqua re quia fors est salua, sed tantum pro officio mutationis.

Ergo iniustum est vsuras exigere.

Secunda ratio.

Res non fructificans natura non est transferenda tanquam fructificans.

Pecunia autem non est res natura fructificans.

Ergo pro precio non est aliquid exigendum cum fors maneat salua.

Tertia ratio.

Precium non debet esse merx.

Ergo pecunia non debet esse merx.

Antecedens probo. Quia quodcumque premium fit merx, semper accedit aliquid fœnerato-

neratori super precium: ita additur aliquid pro nihilo, & fit inæqualitas. Ita pauci fœneratores exhauriunt ciuitatum facultates: nō enim possunt esse perpetuæ commutationes vbi nō est æqualitas.

Cum igitur sit contra naturam fœnus exercere, prohibent etiam veteres legistatores vsuras, & Christiana doctrina eas prohibet. Teneamus igitur piam regulam: Quod fœnus exercere sit illicitum, & discamus Deo displicere illicitos quæstus, præsertim tales qui alienas facultates prætextu aliquo illicito exhauriunt.

Et paulò pōst.

Vetera iura Romana, vt ait Cato, puniebāt fœneratorem quadruplo, furem tantum duplo. Postea vicit leges cupiditas malorum, & fœneratores ita grassati sunt, vt cogerēt etiam obratos dedere corpora in seruitutem. Inde Romæ magni motus exorti sunt, & Athenis lege prohibuit Magistratus, ne liceret propter æs alienum aut vsuras rapere in seruitutem.

In Catechismo 1543. edito.

Licet ne vsuras accipere? Non licet: Quia
Christus

Christus inquit: mutuum date nihil inde sperantes. Sunt autem vsuræ quando in mutuatione paciscimur, vt aliquid super sortem nobis propter ipsam mutuationem detur. Ideo autem sunt iniustæ vsuræ, quia exigitur. non debitum. Soluens enim mutuum nihil amplius debet, & tamen amplius exigitur pro nulla re. Ergo non seruatur æqualitas, & hæc causa est, cur vsuræ exhauriant ciuitates, & quia sceneratores auferunt plurimum, pro quo nihil recipit soluens.

Non potest igitur talis communicatio esse perpetua, cum non sit mutua compensatio.

In philosophia morali edita

anno 1557.

Vsura seu scenus est lucrum supra sortem exactum tantum propter officium mutuationis.

Nam cum debitor efficacem causam damni dedit, accessio non est vsuraria aut illicita, quæ est damni compensatio. Sed illa accessio est vsuraria & illicita, de qua paciscitur aliquis propter officium mutuationis, etiam cum debitor non dedit efficacem damni causam.

Hæc definitio cognoscenda, & dextrè intelligenda est, vt postea leges & rationes quæ prohibent vsuras, rectè intelligantur. Sic enim expressè dictum est, Deuter. 23. Non scenerabis fratri tuo pecuniam ad vsuras. item: Fratri tuo absque

abſque vſura dabis mutuo. Item in Pſalmo: Qui pecuniam ad vſuram non dedit. Et Chriſtus inquit: Mutuum date nihil inde ſperantes. Nam cum ait mutuum date, non iubet donare ſed ſortem vult reddi. Alioqui enim non eſſet mutuatio. Et Euangelium nequaquam tollit legitimos contractus, ſed lex ibi repetitur quæ prohibet aliquid vltra ſortem poſtulare, ratione mutationis.

Hæc teſtimonia oſtendunt lege diuina prohiberi petitionem vſurarum. Hac confirmati authoritate, poſtea & rationem naturalem cōſideremus.

Vniuerſaliter Deus in contractibus neceſſarijs ſeruari vult æqualitatem, ne vna parte exhausta & ſame necata ſaginetur altera. Et quidem hanc ob cauſam ſanxit Deus æqualitatem, vt nos commoneſciat, in ipſo etiam iuſtitiam æqualitatem eſſe.

Iam in vſuris non ſeruatur æqualitas, quia vna pars multo plus recipit quàm dedit: vt dās mutuo recipit ſortem quæ eſt æqualis mutuo. Deinde ampliùs accipit pro nihilo ſcilicet vſuras, & interdum magnas.

Non igitur ſeruatur æqualitas, ſed vna pars exhauritur, vt res ipſa oſtēdit, omnibus temporibus exhaustos eſſe multos homines ſcœnore, & ſæpe totas gentes ad inopiam redactas. Plurimque enim accidit, vt ſine modo cumulētur

vsuræ, quod cum fit necesse est alteram partem exhauriri.

*In annotationibus in Matthæum quæ
sunt publicatæ. anno*

1558.

Cæterum de mutuatione proximè differui. Scias & hanc esse diuinam ordinationem, quàm vtrinq; & à creditore & à debitore vult fideliter seruari Deus, vt nec dans mutuo petat accessiorem vsurariam propter officium mutuatiōis, & sumens mutuo bona fide tantundem pecuniæ reddat. Sic igitur Deus ordinauit contractum mutuatiōis vtrique contrahentium quasi metis circumdatis.

Creditor qui dat mutuo non debet exerce-
re pactum pactiōis vsurarum, nec aliquid ultra
sortem postulare, nec ex alieno lucrari. Etenim
Leuit. 25. Lex diuina dicit expresse: Time Deū
vt viuere possit frater tuus apud te: non acci-
pias à fratre tuo vsuras, nec amplius quàm de-
disti. Et in Psalm. 14. dicitur quis habitabit in
tabernaculo tuo &c. Qui pecuniam suam ad
vsuram non dedit: item Ezech. 18. atrocissima
comminatio: qui peccauerit morietur, accom-
modatur & ad fœneratorē impudenter exigen-
tem amplius quàm quantū mutuo dedit. Præ-
terea Lucæ. 6. Christus inquit: Mutuum date
nihil

nihil inde sperantes. Quod dictum non ita peruersè nec insulsè intelligatur, vt ratiocinetur, ne quidem licere sortem seu capitale sperari. Esset enim hæc non mutuatio, sed donatio, si prohiberet sortem peti. Hic itaq; proprius est intellectus, & simplex ac vera interpretatio verborum Christi: Sic mutuo detis, vt tantundem pecuniæ recipiatis., nec in mutuo lucrum supra sortē propter ipsam mutuationem petatis.

Rursus accipiens mutuum meminerit & obseruet præceptum: Non furtum facies. Nam si recusat, vel non studet numerare quantum debet, reuera fur est. Proinde debet fideliter solvere sortem, quæ æqualis est mutuo, seu pendere tantundem quantum sumpsit. Sanxit enim Deus atq; adeò flagitat officium vtrumq; videlicet & dandi mutuo liberaliter sine captatione ac sine scœnore, & fideliter reddēdi ea quæ vtenda acceperis. Nam contractus mutuationis à donatione differt, estq; opitulari proximo translatione pecuniæ seu frumenti, &c. sed cum hac obligatione, vt die constituto debitor reddat idem in genere seu æquiualens. Qui si fidem suam præstans, debitum ad constitutum diem soluerit, nec creditori moram vllā fecerit: iniustum fuerit, mutuo dātem insuper aliquid amplius exigere atq; lucrari, cū alter qui soluit vsuram, nihil recipiat. Atq; ea demū re ipsa est, & propriè dicitur vsura, cū quis ab

officioso debitore, qui constituto die fideliter soluit, impudenter vltra sortem petit, & flagitat lucrum, vt propter mutuacionem plus recipiat, quàm dedit.

Brenius in explicatione Exodi capitis 22.

pag. 101. fac. 3. §. 4.

Si pecuniam mutuo dederis.

Vt aduenæ, viduæ & pupilli, ita & pauperes vbique iacent: & pauperibus nihil est coram hominibus abiectius. quare assumit & hos Deus in suam ipsius curam, & fert pro eis humanissimam legem, ac iubet ne pauperes vigeantur & opprimantur vsuris: nam & pauperes continentur in nomine proximi, ac tanto magis in eo continentur, quantò pauperiores sunt. Quare diligendi sunt vt nos ipsos diligimus. In Deuteronomio capite decimo quinto additur etiam comminatio: Ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Hæc ille.

Idem in caput uigesimum quintum Leuitici

pag. 125. fac. 1. §. 3. & fac. 2. §. 1

**Si attenuatus fuerit frater tuus,
& defecerit manu, &c.**

Est & contractus in dando mutuo, de quo ponit Mose hanc legem: Pecuniam tuam non dabis fratri ad vsuram, nec cibum tuum vt amplius

plius accipias. Vsuram autem definiunt esse lucrum quod ad mutuum accedit, seu vbi præter sortem soluitur aliquid propter mutuaticionem. Hoc lucrum in mutuo exigere est iniquum & quia pecunia instituta est propter commutationem, non vt numus numum gignat, id quod fit in vsura, ideo rectè sentiunt, vsuram esse *ἄδικον*, hoc est præter naturam, adeoquæ referenda est ad genera furtorum & rapinarum. Quare pio & honesto homini, tam ab vsura, quam à furto & rapina cauendum est. Domine, inquit Psalmus, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Hic autem obseruandum est, quod vsura fiat tantum in mutuo, & non in legitima emptione. Aliud enim est mutuum, aliud emptio. In mutuo exigit lex naturæ, vt præter sortem nihil accipias; & si quidem proximus tanta ægestate & miseria premitur, vt non solum non sit soluendo, sed præterea esuriat & algeat, ibi tum charitas proximi, ad quam nos vocat lex naturæ, exigit vt non tantum remittas & condones ei sortem, verum etiam vt copia aliarum tuarum facultatum in ediam eius sustentis, & liberaliter ipsum adiuues, iuxta interpretationem Christi: Mutuum date, nihil inde sperantes; In emptione autem id legitimum censendum

est, quod leges ciuiles iuxtarationem, & æquitatem constituunt, quo & pius bona conscientia uti potest. Hæc in dicto loco Brentius.

*Idem in explicatione Psalm. 15. edita
anno Christi 1565.*

**Qui pecuniam suam non dat
ad vsuram, &c.**

Aliud officium pij hominis, qui sit verè mèbrum ecclesiæ. Negotiari cum proximo candidè, & iuuare eum pecunia absq; vsura: Scriptura sæpe ac multum detestatur vsuram: Sed & Ethnici scriptores affirmant, eam esse contra naturam]. Non enim sicut vnū granum in agro gignit nunc trigecuplū, nunc sexagecuplum, nunc centuplum fructum: ita numus gignit numum. Hæc ille.

*Idem Brentius in explicatione sexti
capitis Euangelistæ Lucæ.*

Nec mirum quòd vsura pecuniaria prohibita sit scripta lege, quando sit contra ipsam rei numariæ naturam. Numus enim non potest natura sua gignere numū: sicut granū iniectum agro. In vsura autē numus gignit numū, quare vsura est præter naturā. Vnde, quia vsura nec cū natura nec cum scripta lege cōuenit, dicitur in Psal. Qui pecuniā suam non dedit ad vsuram habitabit in tabernaculo tuo. Et apud Ezech. Qui vsuram super abundantiam non acceperit non

rit, non morietur, sed viuet. Ergo qui acceperit is nec habitabit in tabernaculo Dei, nec vita viuet: sed morietur.

Hoc enim supplicium vsurariorum tolerabile esset, quod quas opes iniustis vsuris, & in quo incremento coaceruant, maledictæ sint et nunquam profuturæ. Sed istud supplicium intolerabile est, quod iniustitia sua amittant perpetuam salutem suam, & tradant seipsum in sempiternam internicionem.

*Vrbanus Rhegius in suis Locis communibus
anno 1545. editis, hæc eius de Vsura
sententia extat.*

Luc. 10. Omnis homo qui indiget nostra ope, proximus est: Ergo non licet cuiquam ad vsuram dare.

Luc. 6. Mutuum date nihil inde sperantes, omni exigenti abs te tribue.

Locus est Ezech, 18. Vir si non ad vsuram dederit, & amplius non acceperit, hic iustus est, & vita viuet. Ergo si ad vsuram dat, non erit iustus. Vsuram igitur exercere peccatum est.

D. Hieronymus Vuellerus in Commentario supra Psalm. 15. edito anno 1558.

Vsura est lucrum, quod accedit ad mutuum seu cum præter sortem aliquid soluitur propter mutuationem.

Causa efficiens vsuræ est auaritia & crudeli

tas hominum & impietas. Nam ratio humana abhorret ab usura, propterea quod sit contra naturam.

Causa finalis usuræ est, quod ciues ad extremam inopiam & miseriam à sceneratoribus redigantur, imo ut plurimi exhausti facultatibus magrore aut fame pereant.

An Christiano liceat exercere usuram?

Resp. Christus Luc. 6. clarè & disertè inquit: Mutuum dantes, nihil inde sperantes: prohibet igitur usuram.

Huc & similes sententiæ veteris & noui Testamenti pertinent, quæ prohibent & damnant usuram. Quin etiam ciuiles leges & lex nature damnant usuram.

Cum igitur non modò legibus politicis, sed etiam expresso mandato Dei usura prohibita sit, sequitur, quod non sit licita Christiano

Obiectio.

Leges politicæ non sunt abrogatæ doctrina Euangelij.

Leges politicæ concedunt usuram.

Ergo usura non est abrogata per doctrinam Euangelij

Resp. Nullas leges seu ordinationes ciuiles aduersantes Legi diuinæ, doctrina Euangelij approbat

Usura aduersatur legi diuinæ.

Ergo

Ergo nullam vsuram doctrina Euangelij approbat.

Et paulo pōst.

Admonendi sunt Doctores & pastores Ecclesiarum, vt quā acerrimē pro concionibus in fœneratores inuehantur, eisq; grauissimas Dei comminationes inculcent, & ostendant, quā tetrum sit monstrū Fœnerator, qui quouis fure, latrone & homicida est sceleratior & deterior. Huc allegent poema illud de Cerbero trifauce & vorace: in quo poetæ imaginem fœneratoris pingere voluerunt. Vt enim fauces Cerberi sunt insatiabiles; ita rapacitas & voracitas fœneratoris satiari nullo modo potest. Item illud de Caco & Hercule: Nam Cacus est imago fœneratoris omnium ciuium facultates exhaurientis. Boues auersę in speluncam tractę significāt ciues à fœneratore oppressos seruitute atq; exhaustos. Hercules est imago magistratus seu boni principis, qui miseros ciues à tyrannide Caci fœneratoris liberat, eum quē supplicio adficir. Hęc ille.

Nicolaus Hemingius professor Hasniz in Dania, in suo Enchiridio Theologico præclare sic de Vsuris.

Sequitur vsuram nequaquam excusandam esse. Est enim Vsurā lucrum supra sortem cuiuslibet rei exactum propter officium mutua-

tionis: hinc rectè Ambrosius cum inquit: Vsurā est esca, usura vestis est, & quodcūq; sorti accesserit, usura est, quod velis ei nomen imponas, usura est. Nec de usura vlla distinctio contra legem naturæ & verbum Dei recipienda est. Sunt enim qui usuram ita diuidunt vt alia sit prægrauans proximum, alia cōmodans non prægrauans, ideoq; licita. Et hanc diuisionē putāt cōfirmari Ebraico vocabulo, quo usura appellatur Nesec, quod à mordendo dicitur. Verū quia hæc distinctio planè grammatica est, primū respondeo: Vsuram non solū vocari Nesec Ebreis à mordendo, sed Marbith & Tarbith, ab augmento siue incremento: Leuit. 25. Non dabis cibum tuum Marbith, id est, ad usuram. item: Ne accipias ab eo Nesec & Tarbith, id est usuram & incrementum. Nam posteriori voce significat quid per priorem intelligat, nimirum, quodlibet augmentum seu incrementum, quod excedit sortem. Deinde dico prohibitiones usuræ esse generales: quare ista distinctio vt parū firma est, ita minimè excusat conscientiam usurarij.

Longè igitur rectius sentit Aristoteles, qui dicit: Vsuram esse contra naturam. Deinde cū plus recipitur quàm datur, violatur proportio Arithmetica, quæ in rerum cōmutationib. perpetuo adhibenda est. Ezech. cap. 18. apertè dicit: Vir si nō ad usurā dederit, & amplius nō acceperit,

rit,

rit, hic iustus est, & vitá viuet. Vnde ex cōtrario sequitur: minimè iustū esse qui vsurá exerceat.

Sed vafri homines multa quærunt subterfugia, & se benefacere proximo, dando illi pecuniam ad vsuram, gloriantur, ac ita vsurariū contractum impudenter virtutis nomine induūt, & inter opera charitatis numerant. Sæpe, inquit, pauper aliquis redditur ditior ex pecunia, pro qua vsuram soluit. At Deus non fallitur sophistica, non recipit maligna subterfugia. Quare si legem Dei & charitatis contemnis, prorsus circa fidem naufragium fecisti. Quapropter aduersus omnia argumēta eorum, qui patrocinantur huic impio contractui vsurario hanc regulam opponito: De vsura non ex cōmodo aut incommodo eius qui mutuum accipit, sed ex lege Dei, ex iure naturæ, & affectu vsurarij iudicandum est. Lex Dei vitæ regula esse debet, quæ animum vsurarij furem dicit, & vacuum charitatis proximi ostendit. Non igitur humana excusatio hic valet: nam de peccatis iudicandum est iuxta verbum Dei. Quis quæso per humanam rationem iudicasset, mortuum pomi adeò enorme peccatū fuisse, nisi tantacalamitas in humano genere fuisset consecuta? Quocirca discamus, peccatū esse, quicquid Deus prohibet, vtut videatur hominibus excusabile, quamcunq; ob causam. At firma mente teneamus dictum Dauidis Psalm. 14. Domine

quis habitabit in tabernaculo tuo, & quis requiescet in monte sancto tuo? Huic inter alia respondet in hunc modum: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Vnde aperte excluditur de tabernaculo Domini, quisquis pecuniam suam dat ad vsuram.

Iustus Ionas I. Iona I. V. Licentiati, & S. Theologiae Doctoris, pie memoriae, Fil. liberalium artium ac philosophiae M. ex C. nauiganti, & ibidem notatis de Vsuris in Decretalibus.

Propositio prima.

Vsura nomen est tam generis quam speciei.

II.

In genere vsus emolumentum & quasi precium quoddam significat, ac vsura recompensatoria dicitur.

III.

In specie pro lucro accipitur, quod ex pecunia mutuo data captatur, appellaturque vsura lucratoria.

IIII.

Quia verò gratis subueniendum esse & mutandū proximo, sacrae nos admonent literae.

V.

Et pecuniam natura sterilem esse voluit.

VI.

Eamque necessitas hominum, ut permutationum

nionum difficultatibus subueniret, inuexit,

VII.

Non immerito vsura in specie accepta iure diuino, naturali simul & ciuili, est damnata.

VIII.

Etiā in eo casu, quo inhonestam mercaturā pecunia hoc pacto confertur, vt sorte salua annuum vel menstruum quid soluatur.

IX.

Potest autem vsura non ab vsurario tantum ipso, sed ab hærede quoq; eius repeti, licet adhuc nihil peruenerit.

Huc accommodari possunt positiones contra vsuram in disputatione publica Vuittebergæ tractatæ, cum D. Mordesio gradus Doctoris collatus fuit.

Huc referatur Lutheri neruossissima damnatio vsuræ, & scriptum concionatorum Mansfeldensium contra vsuram, cum aliorum recentium Doctorum testimonijs, quæ omnia hic recensere, non est præsentis instituti. Hæc quæ non admittit, plura ei non profunt.

Deinde possunt huc accommodari Alberti de Blankenberg. D. Hieronymi Schurffij cōsilia in secunda Centuria, & D. Cunradi Pauli Brunsvicensis luculentæ vsuræ explicationes, & neruossimæ maximæq; perspicuæ damnationes: quibus addantur testimonia iuris & gentium, quæ testantur luce rationis vsuras ex-

crandas saniores censuisse, cum sint contranaturā, & ad eripiendam hanc vitam comparatæ,

Illud hoc loco affirmare possum bona conscientia, Iureconsultum Doctorem N. Luderū iuris vtriusq; peritissimum, Northusiz habitantem, cum isthac iter facerem, proficiscens vocatus ad illustrem comitem Christophorum de Mansfeld, mihi significasse pluribus propositis suæ professionis libris Iureconsultorum & Papistarum scriptos codices contra vsuras excellentes & fundatos extare plurimos, quos magna ex parte mihi inspiciendos & perlustrandos præbuit atq; proposuit, adeo vt satis mirari, & impietatem multorum Iureconsultorum vsuras concedentium aut appobantium non potuerim, & papistas nostros dānatos vsurā patronos in illa die inde perspexerim. Tātæ verò oscitantiæ & impietatis pudeat nostros homines in omnibus ordinibus in tanta luce veri diuini: possumus igitur rectè cum D. Paulo pronunciare, quod talium damnatio sit iusta

CAPVT VII.

De Restitutione.

VM bona vsuris acquisita sint pro furto ablati habenda: quæstio oritur. An sint restituenda.

De hac quæstione tenenda est regula

regula Pauli Ephes. 4. tradita: ὁ κλέπτης μὴ κέπ
 κλέπτω. Is autem fur dicitur, qui aliena bona
 sciens & volens vel aufert, vel retinet invito
 domino. Hoc probè fixo & stabilito, sequitur
 restitutionem bonorum, quæ vsuris acquisita
 & parata sunt, faciendam esse necessario ei, qui
 veram pœnitentiam agere voluerit. Omnis e-
 nim qui retinet propositum vel progrediendi
 vel perseuerandi in peccato contra conscien-
 tiam, veram pœnitentiam non agit, nunc pro-
 bationes subijciam.

Augustinæ confessionis apologia

Interdum scriptores transferunt Satisfactio-
 nis vocabulum ab ipso ritu seu spectaculo, ad
 significandam veram mortificationē. Sic Au-
 gustinus ait: Vera satisfactio est peccatorum
 causas excidere, hoc est, mortificare carnem: itē
 coercere carnem, non vt compensentur æter-
 næ pœnæ: sed ne caro protrahat ad peccandū.
 Ita Gregorius de Restitutione loquitur: Fal-
 sam esse pœnitentiam, si non satisfiat illis, quo-
 rum res occupatas tenemus. Non enim verè
 dolet se furatum esse, aut rapuisse is qui adhuc
 furatur. Tantispe renim fur aut prædo est, dum
 est iniustus possessor rei alienæ. Civilis illa sa-
 tisfactio necessaria est, quia scriptum est. Qui
 furatus est, deinceps non furetur.

Lutherus.

Lutheri de restitutione sententiam in Germanica mea confessione recitavi, ideo hic eam prætereo: qui illam cupit cognoscere, legat eam aut ibi, aut in Tomis.

*Philippus in Philosophia morali edita
anno 1557.*

Cum vsuras accipere iniustum sit, restitutionem, quando possibilis est, facere necesse est: quia donec aliquis sciens & volens retinet res alienas, tantisper manet fur seu raptor. Scriptum est autem à Paulo: Qui furatus est deinceps non furetur. Hinc regula sumpta est, quæ vera est, dextrè intellecta de restitutione hominibus facienda, qui iniuria affecti sunt: Peccatum non remittitur, nisi ablatum restituatur.

Et in suo Catechismo.

Estne vera regula: Peccatum non remittitur, nisi ablatum restituatur? Respondeo:

Hæc regula vera est in genere de omnibus qui scientes & volentes alienum detinent, & habent vndereddant seu possunt reddere, sicut Paulus inquit, Qui furatus est deinceps non furetur. Atqui ille qui furatus est, tantisper est fur, dum alienum sciens ac volens detinet. Sicut is qui rapuit alienam coniugem, tantisper est raptor seu mœchus, dum eam retinet. Ergo cum Paulus verat deinceps furari, vult

alie.

alienum reddi, vt ille qui inuasit alienum, definit esse fur. Hæc generalis regula tenenda est: sed impossibilitas habet excusationem.

Contra.

Satisfactio est inutilis.

Restitutio est satisfactio.

Ergo restitutio est inutilis.

Respodeo: Nego minorem: quia restitutio verè & propriè est pars contritionis, non est il-
lacanonica satisfactio, quam definiunt esse o-
pera non mandata. Exemplum: vt peccatum
non remittitur retinenti alienam coniugem: id
ad contritionem pertinet: ita rem alienam
reddere ad contritionem pertinet, quia contri-
tio est pavor & dolor de peccato, & deinceps
non committere facta, contra conscientiam &
mandatum Dei.

D. Erhardus Schnepfius.

Clarissimus vir D. Erhardus Schnepfius piæ
& laudatæ memoriæ præceptor meus obser-
uandus: aliquando pro concione vsurarios
Iuda proditore nequiores esse asseuerabat. Iu-
dam enim peccatum agnouisse & pecuniam re-
stituisse: sed vsurarios non posse persuaderi pec-
catum mortale esse vsuram, & vt maximè testi-
monijs sacrarum literarum conuincantur, nō
tamen ad restitutionem vlla oratione commo-
ueri posse: cū tamen (vt perspicuè affirma-
bat) Restitutio sit pars pœnitentiæ.

Ergo Iudæ proditori eos nondum comparandos esse. Huius asseuerationis testes habeo multos claros & eruditos viros & adolescētes.

Clamitent nūc cum impio rege Achab sceleratissimi homines vsurarij, eorumque patroni cuiuscunq; ordinis, dignitatis, & authoritatis censeantur, nos Dei ministros vsuras damna-tes, & vsurarijs absolutionem, vsum cœnz domini, & alia Christiani hominis officia atque munera denegantes, Israel turbare: cum sanctissimo propheta Elia respondebimus: Nos nequaquam Israel esse perturbatores, sed vsurariose eorumque patronos, cū præcepta Dei deserant, ius naturale & positium violent, à totius Ecclesiæ cōsentiente confessione discedant, & turpi ac nefario ausu aliū Deum Mammona sequantur.

CAPVT VIII.

De interesse.

VOCANT Interesse lucrum celsans & damnum emergens. Quæ autem de Interesse Theologorum sit sentētia, ex D. Lutheri & D. Philippi scriptis sciri potest.

Lutherus.

Lutheri de interesse sententia legatur aut in Tomis, aut in Germanica mea confessione,

eam

eam hic inferere mihi non fuit deliberatum.

Philippus in philosophia morali anno 1557.

edita, de utroq; sic scribit.

An ratione eius quod interest peti aliquid possit in mutuo supra sortem? Respondeo: Interesse nominatur id quod debetur alicui, vel quia damno affectus, vel quia lucrum aliquod reuera propter illud officiū impeditū est

Ideo distinguitur interesse: aut oritur propter damnum emergens, aut propter lucrum cessans. Exemplum: si quis debuit mihi solvere 20 aureos calendis Maij, & non soluit: si propter illam moram damno aliquo affectus sum, videlicet quia tunc debebam alteri solvere, hic iustum est seruari æqualitatem, cum priori accesserit lucrum ex meo, nec seruetur æqualitas, si meæ facultates exhauriantur, & alij interea ex meo beneficio crescant: id interesse nominatur, propter damnum emergens, &c.

Est & illud discrimen necessario obseruandum: Aliud damnum accidit ante moram, i.e. ante diem solutioni constitutum. Aliud damnum accidit post moram, id est, postquam debitor non soluit constituto die. Sit igitur prima responsio: Verum & non simulatum interesse, quod accidit mutuo danti, est, cum damnum emergens post moram accidit. Vt si quis debuit mihi 20. aureos solvere calendis Maij, hos quia non soluit, damno affectu s̄ s̄ am pro-

pter moram non solventis mihi. Hic manifesta ratio æqualitatis postulat compensationem.

In tali casu pronuntiatur ultra sortem deberi id, quod interest propter damnum emergens, etiamsi nulla accessit stipulatio de eo quod interest.

Id consentaneum est scripto iuri, & naturali equitati. Nam qui dat efficacē damni causam alteri, debet ei compensationem. Est igitur æqualitas, ut solvatur quanti interest. In hoc casu perspicitur potest, quod sit verum & non simulatum interesse, quod accidere potest mutuo danti, quod debetur, etiamsi nulla accessit stipulatio. Manifestū est enim ibi non servari æqualitatē, ubi lucri captatio fit ex inutatione.

De lucro cessante post moram, hoc est, cum debitor nō solvit constituto die, pronunciant ad eundem modum, deberi id quod interest, sicut iam de damno emergente diximus. Sed in hoc secundo casu tantum personis negotiationibus concedunt: id non est absurdum, quia impeditur cursum negotiationis, etiā est dare efficacem causam damni. Hæc D. Philippus.

Sit autem verum & non fantasticum interesse: nam ut Lutherus inquit, Damnum compensare non est ultra sortem plus dare aut accipere: sed est accidēs incommodum, quod mutuo danti præter voluntatem accidit, ut inde compensationem postulare cogatur.

Hic rej.

Hic reijcio & damno omnes fucosas vsura-
rum exactiones, quæ extra hunc prædictum ca-
sum exiguntur, quocunq; titulo pallientur, &
quacunq; specie orrientur.

CAPVT IX.

Refutatio quarundam obiectionum.

NVNC quoniam in hac causa de v-
sura, ab vsurarijs qui sunt cœlestis
sapientiæ rudes atque ignari pluri-
ma obijciuntur, antequam finē im-
ponam, quasdam obiectiones perspicuis ratio-
nibus refellā atq; confutabo. Non quòd mihi
potior sit insulforum vsurariorū refutatio, quā
susceptæ causæ defensio. Sed vt vanitate deli-
rantis mundi patefacta, & imposturis fœnera-
torū plenis impietatis & avaritiæ detectis atq;
reuelatis, pij maiori studio hoc tetrum crimen
oderint, nec plausibili & sycophantica quorun-
dam oratione à pia & honesta viuendi norma
ad iniustissimas & turpissimas vsurarum exa-
ctiones se inclinari, commoueri, trahiq; patian-
tur. Reliqui verò conuincantur, vt quod ad im-
pietatem excusandā prætendant, non habeāt.
I Quicquid Politæ permittunt, concessum
est Christiano.

Politæ permittunt vsuras.

Ergo concessæ & licitæ sunt Christiano.

Maiorem sic probant, quòd Euangelium poli-

tias non aboleat, sed potius confirmet.

Resp. usura nō est res politica, sed diabolica. Distinguendū igitur est inter politias, quæ manēt *διατάγη* ^ἡ *θεοῦ*, de his cōcedo & inter eas quæ ab ordinatione diuina recedūt, de his prors⁹ nō go maiorem. Inferior enim aduersus superiorē nullū habet imperium. Iam magistratus est inferior Deo, quia est minister Dei, Rom. 13. Nihil igitur ordinare, pmittere, aut cōstituere contra Deū potest, nec vlla ipsius constitutio Deo verboq; eius contraria vllius est momenti, vt rectē inquit Papa Symachus: Non licet Imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata diuina præsumere, nec quicquam quod Euangelicis vel Propheticis, vel Apostolicis regulis obuiet, agere. cap. non licet, distinctione 10. & Actorum 5. *πειθαρχῆν τῷ θεῷ μάλλον ἢ ἀνθρώποις*.

Iam nego minorem: Quia concessio politicorum gubernatorum de contractu redemptionis, & non de vsuris, quibus vniuersa iura iniqua sunt, intelligenda est.

Si qui autem huic nostræ asseuerationi fidē adhibere noluerint, eos ad lectionem recessuū Imperij, vnde directē nulla usura in nuda mutatione ob nudum mutationis officium probari potest: & Centuriarum clarissimi Iureconsulti D. Hieronymi Schurfij remitto, ibi nostrę sententię luculentā confirmationē reperient.

Idco

Idè autem Centuriarum tanti viri mentio nem facere certum mihi ac deliberatum fuit, ne nos legum & Iurispositiui ignaros esse sceleratores putent, licet pauca admodum ex legibus huic nostre tractationi inseruerimus, quod studio & consilio singulari, non ignorantia factum esse sciant. Quorsam enim attinet multa alieni fori adducere testimonia, cum ijs & quidem lōgè firmitioribus forū nostrum abundet?

II.

Quicquid longi tēporis consuetudine introductum est, illud pro lege habendum est.

Vsurarum exactio longi temporis consuetudine introducta & recepta est.

Ergo pro lege habeatur.

Est fallacia secundum non causam vt causam. Consuetudo enim licet sit inueterata, si est contra verbum Dei, licitæ actionis causa esse non potest. Vt enim lex pugnans cum verbo Dei & lege naturali reiicienda & damnāda est: ita & consuetudo quæ impia est, verbo Dei, legiq; naturali contraria, non pro lege, sed pro destructione, euersione, ac corruptela honestarum legum haberi & potest, & debet. Meritò igitur tollenda & abolenda: nam consuetudo eternam Dei & immutabilem voluntatem euertere non potest.

Huc illud Augustini pertinet: Frustra, inquit, quidam qui ratione conuincuntur, con-

suetudinem nobis obijciunt, quasi consuetudo maior sit veritate, aut non sit in spiritualibus sequendum, quod melius à Spiritu sancto reuelatum est, in Decretis repetitum C. frustra 8. Distinctione.

III.

Quicumq; aliquid ultra sortem de mutuo propter nudum mutationis officium exigit, rei sunt iræ Dei & æternæ damnationis.

Maior pars hominum ultra sortem de mutuo propter nudum mutationis officium aliquid exigit.

Ergo rea est iræ Dei & æternæ damnationis.

Respondeo. Concedo totum argumentum: quia multitudo errantium non parit patrocinium errori, quod & Ethnici intellexerunt, quemadmodum inquit Plato: *ἄνθρωποι δὲ τῶν ἀνθρώπων ὡς οἱ ἀνθρώποι*. Vt enim in extruendis ædificijs regula non ad lapidem, sed lapis ad normam accommodari debet: ita verbum Dei non ad corruptum rationis iudicium in excusandis peccatis inflectendum est: sed potius omnes nostræ actiones secundum normam diuini verbi gubernandæ, vt bonam retineamus conscientiam, & pœnas vitemus. Lutherus inquit: Non est respiciendum quid faciat cœtus siue mundus, sed potius quid iustum, quidque cœtus facere debeat.

Peri-

IIII.

Pericula sunt vitanda.

Mutuatio coniuncta est cum periculo amittendæ sortis.

Ergo si mutuatio debet esse gratuita, illud periculum vitabo.

Respondeo ad maiorem: distinguenda sunt pericula. Alia enim sunt temeraria, quæ bonæ conscientia vitari possunt & debent: ea nos fugere & formidare vult Deus. Alia sunt necessaria, quæ Deus nos vult subire, nec bona conscientia vitari possunt, vt sunt pericula vocationis, confessionis, &c. Tale est & hoc mutationis periculum, ideo nec debet nec potest prorsus vitari. Etsi enim leges ciuiles ad mutationem neminem cogunt: tamen mandatum Dei, dilectio proximi, compensatio diuinitus promissa exuscitare, extimulare atq; impellere quemlibet pietatis studiosum non prorsus de mente & sanitate deturbatum & debent & possunt, vt sua spõte miseris & inopia laborantibus succurrat, & sine spe lucri, ac sine humanæ compensationis expectatione, sed gratis opẽ ferat.

Si quis autem adeo æstet, vt mandatũ Dei nihili faciat, adeo ferreus, vt nulla legis naturalis aut Christianæ charitatis, fraternæq; dilectionis scintilla in eo reluceat, adeo deniq; satanico furore percitus, vt promissiones diuinas inane nomen esse somniet, eũ sine longis ambagi

bus *Agilnois* iusto Dei iudicio cōmittemus,
Lutherus.

Mutuatio gratuita est bonum opus, ideo nemo eam præstat inter huius seculi filios: sed pro naturæ depravatione operantur mentiendo, decipiendo, furando, rapiendo, præterquam ubi eos arcet gladius, aut prohibere aut impedire potest, alias pro naturæ corruptione eiusmodi scelera designant.

V.

Quicquid faciunt, approbant & concedunt Theologiæ professores, & ærarij Ecclesiastici custodes, id bona conscientia amplecti, atque imitari quisquis potest.

Theologiæ professores, & ærarij Ecclesiastici custodes, approbant, concedunt, patrocinantur vsuris, ipsique de mutuo propter nudum mutuationis officium vsuras requirunt;

Ergo tutò id alij amplectuntur ac imitantur, Dolendum & veris lachrimis deplorandum est, non tantùm plebeios: sed etiam Theologiæ professores, ipsosq; haud obscuros neq; ignobiles, tam tetræ & notorijs sceleribus pollui, & ita dementari, ut contra expressa Scripturæ testimonia, & consentientem confessionem purioris Ecclesiæ omnium temporum fœdæ vsuræ patrocinium suscipere non dubitent. Sed inde apparet, ea appropinquare tempora, de quibus prædixit filius Dei dominus noster, tã-
tam homi-

nam hominum malitiam & impietatem dominaturam, ac regnaturam esse, temporibus videlicet postremis, ut etiam electi, si fieri posset, seducerentur.

Iam ad argumentum respondeo. Est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Quicquid approbant, concedunt, faciunt iuxta verbum Dei, id tunc alij imitantur & amplectuntur. Si verò à norma verbi divini discedunt, & delirantis rationis iudicium sequuntur, aut ad mundi mores suam professionem inflectunt, ut favorem retineant, pericula effugiant, donis obruantur, & voluptatibus fruantur, neglecto verbo, id amplecti & imitari nec possumus, nec debemus. Sunt enim homines quibus nihil facilius quàm labi, errare & hallucinari. Ideo dicitur: Probate spiritus an ex Deo sint. Item: Si quis aliud Evangelium prædica-verit, sit anathema. Itē: Omnia probate, quod bonum est tenete.

Vt enim in alios errores Sathanæ impulsu, & corruptæ rationis errore ac malitia eximie eruditionis viros ruere, proh dolor, comperimus: ut tota mundi historia & experientia quotidiana testatur: ita non propterea vsura iustificata est, quod à claris viris Theologiæ professoribus aut approbatur, aut conceditur, aut excercetur, aut defenditur. Iudas enim Apostolus avarus erat, & inde factus est proditor Chri

sti, nec propterea avaritia aut eius proditio iniusta fuit. Nemo igitur hac Sophistica Satanæ decipiatur, ut fucum sibi fieri patiatur.

Postremò, plurimi ministri verbi, qui & ipsi perhiberi volunt Evangelici, avaritiæ ventriq; adeò dediti sunt, ut hospitalitatis munus inter eos omnino sit sublatum, extinctum atque sepultum, & apud quos etiam vsuræ iniustitia dominatur, & avaritia regnat, qui & ipsi exilimant, docendi munus esse quæstum.

Ad Lutheri solutionem de custodibus ararum Ecclesiastici remitto lectorem, ut eam aut in Tomis aut in ea confessione Germanica inquirat, & quid de ista excusatione vsuræ sentiendum sit, inde cognoscat.

VI.

Ingratitudo est fugienda.

Accipiens mutuo lucratur pecunia mutuo data.

Ergo obligatus est ad dandas vsuras, ut declaret suam gratitudinem erga *deserventem*, si nonne turpissimū hominis ingrati effugere velit.

Respondeo: minor non est vniuersaliter vera, certum enim est in omnibus negotiationibus, lucrum cum damno coniunctū esse. Quod si lucri particeps fieri cupis, necesse est æquale damni partem, si quod acceptum est, aut accipitur, in te recipias. Sed quoniam lucrum tantum expetis, nec damnum si quod acceptum est, &

est, ferre et sustinere vis, nec de sorte quicquā re mittere licet, ad summam redigatur inopiam mutuo accipiens, hac tua excusatione vsuram

accipere tantum subdola ornatam esse scias.

Deinde quæ hæc est dilectionis ratio, nolle gratis inferuire proximo, quia inde aliquid commodi capiat, cum certè non ad augendam, sed subleuandā miseriam proximo sit succurrendū.

VII.

Quæ Deus non prohibuit, ea sine læsione conscientie facere possumus.

A diuitib. accipere vsuras nō prohibuit Deus.

Ergo ab ijs rectè sine violatione conscientie de mutuo exigere vsuræ possunt.

Respondeo, Nego minorem: nam clarè scriptum est, Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes: si sunt diuites, non opus habent mutuo data pecunia. Debemus quidem omnibus charitatis officia postulante necessitate. Sed si diuites ad turpes profusiones aut luxū mutuo accipere volunt, & alij eis ad vsuras mutuo dant, peccant vtrinq; . Qua de re sic Pomeranus in Commentario suo in Deuteron. inquit: Quando ad profusiones petunt principes pecuniam mutuo, & plerunq; petūt magnas summas. Hic duplex est peccatū. Petēs mutuo petit ad inhonestas profusiones, dans mutuocaptat lucrū & postulat vsuras, hæc mutuatio nō est officiū, sed quædā turpis negotiatio, dissimilis verè mutua

tioni, & ab ordine contractuum recedens, quia
vsuræ sunt contra naturam: tollunt enim æqua-
litatem, & exhauriunt alteram partem. Peccat
autem dans mutuò, sicut caupo lucri iniusti
causa præbens hospiciū lenonibus & scortis
& peccat, iniuste quòd petit vsuras, quæ sunt
re ipsa quædam furta. Et ne rapiant ijs qui nihil
habent, prohibentur eorum paupertate. Ideò
inuadunt diuites & exhaustis alijs eos deuora-
re cupiunt, qui adhuc carnes facultatū habent.
Ideo ex verbo Dei iudicandum est, quo omnes
vsuræ omnibus sunt prohibere: cui sine eiusmodi
modi rationabili excusatione obtemperandum:
Fiat igitur iusticia & pereat mundus.

VIII.

Quicquid donatum est illud pro vsura habe-
ri non debet.

pecunia ultra sortem exhibita est donum.

Ergo pro vsura non habenda.

Nego consequentiam, & ratio est, quia est
fallacia accidentis. In maiore enim Donum si-
gnificat per se: in minore per accidens, videli-
cet ægestate compulsus, tale donum suo scæne-
ratori exhibere atq; offerre cogitur, ad retinen-
dam eius beneuolentiam, ne intempestiua sor-
tis flagitatione ad extremam eum paupertatē
atque inopiam redigar. Est enim contra legem
naturæ, & communem inter homines morem
ac consuetudinem, inopem atque egenum mu-
nera

nera ex liberalitate offerre diuiti, & omnium rerum copia affluenti.

IX.

Quicquid volumus & magno animi desiderio expetimus, id si nobis contingit, pro iniuria non est habendum.

Homines volentes & μεγάλη τῆς ψυχῆς ἐτοιμασία tale precium ultra sortem promittunt atque exhibent.

Ergo non fit eis iniuria.

Respondeo: Est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Ad maiorem igitur sic respondeo: Volenti rem simpliciter & eam quā habet in sua potestate, non fit iniuria: iam verò accipiens mutuo non simpliciter sese ad vsuras mutuo danti exhibendas obligat. Mallet enim eam pecuniam retinere, sed in tanta ægestate constitutus, mauult bona sua quàm vitam periclitari, hoc est, vt Dialecticè respondeam: Promittit & offert aliquam pecuniæ summam ultra sortem, propter nudum mutationis officium, non absolutè sed relatiuè, id est, in collatione duorum malorum, ex quibus eligit, id quod videtur minus esse, ac vult quemadmodum viator circumuentus in sylua à latronibus, modò vitam retineat, promittit & offert omnia quæ habet.

X.

Quicūq; inseruit proximo, is bonū opus facit.

Vsurarij pecunia mutuo data inseruiūt proximo.
Ergo bonum opus faciunt.

Nego minorem. Est enim fallacia phrasis: nam inseruire non est plus rapere quā dedit. Iam vsurarij plus exigunt, ergo non inseruiunt: sed potius damno afficiunt proximum. Vt enim viator agnoscit beneficium latronis, pecuniam & alia non tamen vitam rapientis: ita & is qui ad summam redactus inopiam ad fœneratoris ancoram confugere cogitur. Est enim tale dilectionis officium, quale poetæ cōmemorant de Cyclope Polyphemo, qui Vlysi promiserat, se primò socios, postremo ipsum deuoraturum esse.

In eiusmodi impostores qui gratificandi & iuuandi prætectu miserè homines facultatibus suis spoliant, eosq; ad extremā paupertatē redigunt, verè cōpetit illa acerbissima querela Andromaches, quā sceleratē Menelaus deceperat: O dignissimi odio Sophistæ, & execrandi ab omnibus hominibus dolosi, mendaciorū architecti malè pereatis. Lutherus: Fœnerari nō est iuuare, sed nocere & lædere proximū, vt fit rapiendo & furando. Idem, Non est officiū aut beneficiū præstare atq; conferre, quicquid contra verbū Dei & iustitiā præstatur & cōfertur.

XI.

Quicquid pacto promissū est, illud est seruādū
Vsura pacto promissa est.

Ergo

Ergo vsura est præstanda.

Est fallacia à dicto secundum quid ad dictū simpliciter. Quicquid promissum est eo pacto, quod nec religionem violat, nec honestatem lædit illud omnino seruandum est. Sed pactū quod est contra iustitiam, pietatem & honestatem, nequaquam seruandum est iuxta vsitatam regulam: Iniusta nec promittenda nec facienda esse, etiamsi sint promissa. & rectè dicunt Iurisconsulti: Nullam valere pactionem turpitudinis, item, iuramentum non debere esse vinculum iniquitatis. Omnia enim iuramenta & pacta intelligenda sunt cum duabus exceptionibus, videlicet, salua religione, & salua honestate iurandum & promittendum esse.

Hæ communes regulæ omnibus præcipuè magistratibus notissimæ sint, ne iuramenti religionem, aut promissionum obligatione decipiantur, vt subditos ad seruanda iniusta promissa & pacta cogant. Etenim pacta & vota quæ obligant homines ad peccata necesse est rescindi. Lutherus: honestatem, promissionem & fidem seruare, est qui Deo credit & obtemperat. Sed est agere contra promissionem, fidem, honestatem, qui eiusmodi sigilla & literas non lacerat, nec abolet vbi potest.

XII.

Fundamēta mundi tuenda & cōmuniēda sunt
vsura est mūdi fundamentū: nam sine vsuris

furis consistere mundus non potest.

Ergo concedenda vsura nec prohibenda.

Concedo totum argumentum de mundo qui est cœtus impiorum. Gertē Sathanas eum suis fundamentis, quantum in se, quę sunt peccata, fulcire & conseruare studet, vt sit & maneant suum regnum. In mundo quidem aboleri vsura non potest, sed in regno Christi nequam tolerāda, quemadmodum ait Lutherus. Vt Iudæus & gentilis, sic nec vsurarius est in regno Christi, & pro Christiano habendus.

XIII.

Media ad parandum victum sunt concessa. Vsura est medium ad parandum victum & amictum viduis & orphanis.

Ergo his concedenda vsura.

Respondeo: Est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Media ea scilicet, quę diuinitus approbata sunt, non ea, quę cū expresso verbo Dei pugnant.

Deinde nego minorem: Plurimę enim viduę & orphanj inter homines versantur, qui sorte destituuntur: quod si vsura medium est ad parandum victum & amictum viduis & orphanis, fame pereundum erit sorte destitutis. Deinde hæc vsura pugnat cum vera in Deum fiducia. Cū enim Deus sit omnipotens, absque suorum præceptorum violatione, si modò firmam de eius auxilio spem atque fidu-

ciam

etiam animo conceperimus per spiritus sancti operationem, quæ ad vitæ sustentationem requiruntur larga manu suppeditari potest, iuxta illud: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Denique numerosa viduarum & orphanorum multitudo est, quibus licet nulla sint reliqua bona: tamen diuinitus sustentantur. Is enim qui pro immensa sua sapientia & bonitate corpus & animam dedit, pro omnipotenti clementia ac liberalitate sua, alimenta quoque sine fœnerandi impostura quam in suo verbo seuerè interdixit, præbere poterit.

Cum igitur talis vsura sit contra mandatum Dei, & contra veram in Deum fiduciam, viduis quoque & orphanis tanquam ius procul dubio est prohibita. De exercenda liberalitate & misericordia erga eiusmodi omniumque opes destitutos inopes personas hic nos non disputamus, sed quid iure fieri possit ac debeat pronunciamus. Tutores pecunia si quæ forsan hæreditate ad eos peruenit, fundos emant, & redditus, qui sunt licita atque honesta Dei vsura, ad alendos orphanos ac viduas, conferant. Deinde si quis nullis fundis obuijs eorum pecuniam in suum conuertere usum voluerit, & inde misericordiæ opus exercendo ad sustentationem eorum aliquid erogare: piè facit modo non pro iure ab eis habeatur, ne vsuris polluantur vtrinq;.

XIIII.

Augustanam confessionem amplectētes pro Christianis sunt habendi.

Vsurarij amplectūtur Augustanā confessionē.
(Nusquam enim in ea prohibita est vsura)
Ergo pro Christianis habendi.

Maiorem simpliciter concedo. Minorē simpliciter nego. Etsi enim vsuræ expressa mentio non fit: tamen in titulo de satisfactione apologiæ confessionis dictum Gregorij de restitutione commemoratur, cuius hæc sunt verba: Iam Gregorius de Restitutione loquitur, falsam esse pœnitentiam, si non satis fiat illis, quorum res occupatas tenemus. Non enim verè dolet se feratum esse, aut rapuisse is qui adhuc furatur. Tantis per enim fur aut prædo est dum est iniustus possessor alienæ rei.

Iam cum sit restitutio facienda bonorū furto ablatorum, sequitur cum vsura sit furtum, ut supra probatū est, omnino prohibitas esse vsuras.

Deinde Augustana confessio damnat peccato mortali pollutos, quatenus pœnitentiam non agunt. Constat autem ex superiori declaratione vsuram esse mortale peccatum, nō sunt igitur pro Christianis habendi vsurarij.

Tertiò Augustana confessio nihil derogatur scripturæ sanctæ veteris & noui Testamenti. Ideo enim scripta est & Augustissimo senatui Imperij oblata, ut principalia capita doctrinæ

Stringe ad salutem necessariæ (maximè etiam de quibus fuit inter Lutheranos, vt vocant, & Papistas controuersia certamen) à statibus Imperij inde cognosci possent, ne hæreseos damnarentur, sed pro Christianis haberentur quicunque eam doctrinam extractam super firmis & immotis sacrarum literarū testimonijs amplecterentur, ac confiterentur, nec tunc in questione venit, an vsura sit peccatum nec ne.

Papistæ enim tam impugnant & damnant vsuras, vt testatur ius Canonicū, ac nos. Postremò legibus positivis & Imperij constitutionibus erat vsura iamdudum damnata. Superuacaneum igitur fuisset eius rei mentionem facere, de qua nulla erat controuersia apud disputantes. Quare hic etiam prætextus vanus & subdolos est, nec sufficiens ad excusandas turpissimas vsurarum exactiones.

Penè defatigatus sum recitandis obiectionibus, quibus vsurarij tanquam quibusdam cuniculis actis, scripturæ testimonia manifestissima, & alias pias & honestas leges & constitutiones euertere, auaritiam tueri, & vsuras excusare & palliare annittuntur.

Sed vt stultum est conari foramina cribri obstruere: ita inepti hominis est velle omnes impiorum cauillationes retexere, refutare, atque refellere. Diabolus enim κοσμοκράτορ καὶ ἄρχων τοῦ αἵματος
Τοῦ αἵματος mirus conuiciorum architectus est, qui

eandem fabulam mutatis & variatis subinde laruis agit. Inde & nomen sortitus est, is sua organa ad excogitandos varios prætextus quibus scelera pallient & ornent, excitat, commouet atque impellit, iuxta illud Syracidæ 33.

Homo scelerofus declinat castigationem, & pro voluntate sua prætextum comminiscitur.

Quicumque igitur sophistica & cauillationum præstigijs hanc perspicuam & luce meridiana clariorem veritatem verbi diuini damnantis vsuras obscurare, obruere & exhibilare student, ijs sine circuitione, vt Paulus Iudæis Rom. 3. respondeo: Quòd talium damnatio sit iusta.

CAPVT X.

Agīvetis, vt vitetur vsura.

ETSI non eram nescius cum vsuræ negotium tractandum suscipere, fore vt hic noster labor in varias reprehensiones incurreret: Tamen cum Paulus officium boni & vigilantis Episcopi describens, non tantum notitiam doctrinæ cælestis & propagandæ eiusdem sedulitatem ac diligentiam ab eo flagitet, sed etiam peritiam refutandi veræ doctrinæ contradicentes, requirat: non dubitavi fortasse delicato quorundam iudicio audacius, quam pruden-

prudenter hanc disputationem aggredi, & veris, firmis & evidentibus, non fictis, fabulosis, aut commenticijs rationibus ostendere, ac comprobare, vsuras omnino damnandas & abolendas esse, idque superiori declaratione ita factum esse confido, vt demonstratione euidentiori nihil sit opus.

Quod cum ita sit, hortor ac moneo fideles peccatores omnes homines, gubernatores, & subditos, doctores & auditores, domesticosque vniuersos, vt exploratè percepta & cognita veritate, consilia & operas conferant, ac grassanti & magis magisque inualefcenti malo conueniens remedium adhibeant.

Principio quaeso gubernatores consideratè, cur suo nomine vos cohonestarit Deus? Cur Politicus ordo διατάξῃ τῷ θεῷ à Paulò nuncupetur, idè videlicet, vt res diuinas religionem iustitiam & pacem tueamini.

Has res sacrosanctas & verè diuinas in vniuersum conuellere & delere, nefarij homines vsurarij conantur.

Etenim omnia diuina & humana mandata ac iura violant, perturbant, eurtunt, nō solùm alacres, læti que volitant, sed etiam voluntarij Ecclesiæ ministris periculum moliuntur, de se nihil timent, in quo cum multa sint indigna, tam nihil minus est ferè dum, quàm quòd iam non per latrones modò, & per homines æge-

state & scelère perditos, sed per vos nobis fidelibus ministris verbi, per pios & bonos Magistratus periculum inferre student & annuntiantur, & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copijs delere nec audent, nec possunt, hos vestra auctoritate, vestra religione, vestris sententijs se oppressuros arbitrantur.

His enim de dignitate sua deturbatis, à munere docendi remotis, & ex regionibus propulsis atque eiectis, sibi ad rapinas aditum patefactum esse confidunt: adeò vt eorum libidini & cupiditati sese opponere ausit nemo. Quis non intelligit nefario ausu seditionem còtra ipsum Deum excitare vsurarios? verbù enim vsuras prohibens ac damnans, non est ministrorum, sed Dei verbum, ministris verò ad significandum mundo diuinitus commissum.

Quia verè Deū non timent, putatis ne eos vestram potentiam & auctoritatem reuereri, ac si viribus nō destituerentur, credite mihi non minus vobis quàm ecclesiæ ministris bellū essent illaturi, vt vobis à gubernatione detrufis, ipsi imperiū occuparent, regnarent & dominarentur.

Id ne accadat vestrū est prouidere atq; prospicere, vt eorū cupiditati frena iniiciantur, ne vafri & subdolum eorum consilium procedat. Quod fiet, si tota mente omniq; conatu in hanc curam incumbetis, vt verbum Dei per pios fideles ministros sincerè & integrè tractetur.

Idco

Ideò enim vobis pacis & tranquillitatis conseruatio diuinitus madata est, vt pace constituta, homines vera Dei agnitione imbui possint.

Quod si feceritis, verbo Dei non nihil cohercebitur eorū petulantia, & sanabiles admoniti de præsentibus & æternis pœnis, quas sibi vsuris accersunt, in viâ redibunt, qui ad Deū vera pœnitentia conuersi, vobis obedientiâ præstabit, & proximo charitatis officia exhibebūt.

Sin verò propter vsurarū reprehensiones pios ministros exulare, aut in exiliū vestra autoritate ac sententijs, ptrudi patiemini: magnas Deo pœnas estis daturi, & tristis seruituti subijciemini.

Cum enim legem naturalem & positiuā, quæ vsura prohibita est, nefanda temeritate trāsgrediatur, iustitię neruos rescindere nitūtur. Quia verò Magistratus est *φύλαξ τῆ νόμου*, quis nō animaduertit vsurarios, paulatī eò temeritatis atq; impudentiæ procedere, vt pietate, pfligata, honestis legibus spretis, omnibusq; legū repagulis effractis, & bonis quæ sunt nerui rerū gerendarum coadceruatis, ipsi imperio potiantur.

Postremò pacem & tranquillitatem publicā turbant, dū plus expetunt quàm dederūt, quæ inæqualitate altera pars exhauritur & fame necatur, altera saginatur: ita publica tranquillitas cōuellitur, & humana societas dissoluitur.

Intelligitis quæ in Ecclesiam, in vos, totamq; societate pericula impēdeāt, si non publico mado dato vsuræ quāprimū aboleantur. f 4.

Aguntur enim certissima rectè & piè docentium pericula, & exilia, nisi huic morbo acrem medicinam adhibeatis, quibus expulsis, agnitionem Dei, veram inuocationem, firmam animorum consolationem, & normam vitæ Deo placentis requiretis. Agitur etiam cum propria tum subditorum salus, pro qua pij principes magna & graua omni tempore suscipienda putarunt. Aguntur bona multorum ciuium, quibus est ab vniuersis Imperij statibus consulendum.

Quæ cum ita se habeant, quid deliberatis? quid consilium capitis? quid cunctamini? quominus hanc tetram pestem ea qua fungimini authoritate profligatis, atque publico mandato cui seuera adiuncta sit executio, ex finibus & agro vestro exterminetis. Pertinet enim ad officium Politici gubernatoris, legibus & pœnis hanc rapacitatem prohibere & punire. Nam Magistratus ciuilis ad hæc eximia officia principaliter ordinatus est à Deo. Primum ut sonet ipse, vel curet promulgari, inculcari & repeti vocem decalogi in genere humano, ne regantur homines suis imaginationibus, sed ut lex sit omnium consiliorum & actionum norma iuxta quàm discernantur bona & mala opera.

Secundò ut Magistratus sit vigilans custos & executor legum decalogi, atque pœnarum
seueri.

seueritate tueatur, coherceat & puniat fures, prædones; grassatores & vsurarios: Et defendantobedientes & iuxta legum præscripta viuentes.

Sic Nehemias anno vicesimo Artaxerxis missus ex Babylone Hierosolymam, cum rescivisset locupletiores vsura centesima inopum facultates attenuare, & paulatim in suam potestatem redigere: exarsit ira, & sceneratoribus illis grauitè obiurgatis mandatum diuinum proposuit: Fratri tuo absque vsura dabis mutuo. Quare perterrefacti creditores confitebatur peccata sua, & affectis iniuria pollicebantur se restitutionem centesimarum facturos esse.

Et si meritò celebrantur laudibusque ornantur Constantinus & Theodosius, quòd templaidolatrica clauserint, euerterint & publica idolorum sacrificia prohibuerint: certè vos si publico mandato turpissimam scenerandi consuetudinem sustuleritis, nõ minorem laudem merebimini, & æternâ nominis celebritatem consequemini. Paulus enim avaritiam non minus quàm falsam doctrinam vocat idolatriam.

Quid quod Ethnici gubernatores rationis iudicio honestæ inter homines conuersationis dilacerationem & confusionem, propter vsurarum incrementa deprehendentes, mo-

dum quendam vsuris cōstituerunt, quales fuerunt in Republica Romana Valerius Publicola, Marcus Rutilius, Gemnitiuſ, Hortenſius, Cicero: & in Repub. Athenienſi Solon.

Cū autem Ethnici ad moderationem & abrogationem vsurarum ſolummodo præſentis vitæ commodis ſint adducti, quantò magis nos in vniuerſum tollere vsuras decet, quib. voluntas Dei prohibētis vsuras cognita eſt, cuius mādatis niſi pareamus, pœnas corporales & æternam damnationem incurſuros certum eſt. Cato in lib. de Re ruſtica teſtatur, Maiores noſtros vsurarium quadruplo, furem autē duplo puniuiſſe: qua pœnarū differentia ſignificatū, quantò nocentior & nequior fure ſit vsurarius.

Nunc ad vos Eccleſiæ gubernatores ſeſe conuertat oratio. Num autē inſcitiam, an verò impietatem approbantium, cōcedentium, aut defendentium vsuras, patrociniūq; vsurariorū ſuſcipientium accuſare debeam, dubito.

Si inſcitiam & ignorantiam veſtram prætenditis, multis nominibus reprehendendi eſtis. Conſtat enim vos Biblia ſacra legēdo nunquā perluſtraſſe. Quid eſt autem tam temerarium, tamq; indignum profeſſoris Theologiæ gravitate atq; conſtantia, quā aut falſum ſentire, aut quod non ſatis exploratè perceptū ſit atq; cognitum, ſine vlla dubitatione defendere. Legimus Alphonſum regem Hiſpaniæ & Neapolis lau-

lis laudatissimum principem perlegisse Biblia
quatuor decies, pudeat nos, qui professione su-
mus Theologi, ne semel scripta Prophetica &
Apostolica euoluisse.

Sinuerò tanta est impietas vestra, vt fauorẽ
potentum & comoda priuata venantes, no-
toria crimina contra expressum Dei verbum,
contra consensum omnium rectè docentium,
& contra propriam conscientiam approberis,
& vestra autoritate stabilialis: quæ maior im-
pietas excogitari potest? Potentibus qui con-
ciones ad suos affectus applicari uolunt, ianuã
ad Gehennam aperitis, & dignũ, meo iudicio,
premium ob stultitiam ferunt, dum piẽ admo-
nentes, igni & aqua interdicunt.

Improuidam plebeculam vestra assentatione
misere seducitis, & in peccandi malicia confir-
matis, quam tandẽ Deo rationem administra-
ti officij in extremo iudicio reddituri estis?

Deinde si nostrũ aliqui, qui fidelitatem mi-
nistri Verbi dignam in officio præstare cupi-
mus, sese vobis opponunt, nec ambobus vt di-
citur pedibus in vestram sententiam ire pos-
sunt, pluris gloriam Dei, Christi mandatum,
Ecclesiæ ædificationem, & bonũ conscientie
testimonium, quàm vestram autoritatẽ & be-
neuolentiã facientes, multũ conuiciorũ aduer-
sus doctrinã veram, aduersus rectè constitutas
Ecclesias, aduersus fideles doctores, aduersus

Respublicas quæ præbent hospitium fidelibus ecclesiæ doctoribus dicere non dubitatis.

Quid opus est petulantia cum pietate certare, & addere insuper contumeliosas piorum obrectationes? Hanc impietatem displicere Deo & multis doctis viris dubium non est.

Quare hortor vos & propter Deum obtestor, ut cum sciatis extremis mundi temporibus iuxta Christi vaticinium, avaritiam & cupiditatem coaceruandi huius vitæ bona esse vel maxime regnaturâ, nobiscum vnanimivocè vsuras damnetis. Est enim vestri officij, si fideles esse volueritis, non vnum aut aliqua, sed vniuersa peccata quæ voce legis accusantur, quæque conscientiam polluant, & iram Dei ac æternam damnationem accersunt, iusta *πρόσῳδος* taxare & reprehendere, ac Dei voluntatem de nostra salute hominibus notam facere.

Nec est quod nos qui propter vsurarum reprehensiones omnibus hominibus inuisi sumus, & totius mundi odia in nos concitamus magistratum aut alios homines principaliter iniuriarum insimulemus: cum magna eius odij culpa in vos qui vsuræ patrocinium suscipitis, aut ipsi vsuras exercetis rectè transferatur, qui si nobiscum coniunctis armis & copijs spiritualibus hoc idolum oppugnaretis, ut fieri debet, minus conuiciorum essemus audituri,

minus

minus iniuriarum passuri, omnibusque politiz gubernatoribus resistere facile possemus.

Quia verò alius approbat, alius damnat vsuras, iudicia turbantur. Putant enim rem esse licitam & cōcessam vsuram, incitari quosdam ambitione & æmulatione, aut φιλονικία, vt reprehendant & damnent vsuras, præsertim cum audiunt calumnias quibus indignè & misere proscinduntur officium suum fidelitate debita exequentes.

O temerariam audaciam & nefariam impietatem, adeò hominem ad imaginem Dei conditum, & in tanto dignitatis fastigio constitutum dementari, vt propter fugaces huius vitæ commoditates, fragilemque fortunam, gloriam mandatumque Dei, consensum rectè docentium in vera Ecclesia, & propriam atque aliorum æternam salutem negligat atque contemnat, & sciens volensque in æternum exitium sese & alios secum præcipitet.

Vos nobiscum in acie constitutos & fideliter dimicantes contra idolum Mammonæ hortor ac moneo, ne languescatis, nec deficiatis calumnijs & conuicijs oppugnati, exilijsque miserè afflicti vt terga detis. Sed constantes maneat & perseueretis, inuitati & fulciti conscientie suauitate ob præstitam fidelitatem spe consequendi coronam gloriæ, qua omnes qui duce Christo fideliter in hac spirituali mi-

litia militarunt, in extrema mundi die coronabuntur.

Ciues denique & plebeios appello: cum fortassis parum cohortationibus nostris apud priores efficiamus, qui sibi propter auctoritatem & potentiam quævis licere arbitrantur: ad vos orationem conuerto.

Non enim dubito quin inter vos reperiantur, qui assidue cōsiderent, quare conditi, & in hoc mundi Theatrum constituti simus, quique cura salutis animarum suarum adficiantur: apud quos non nihil ponderis hanc meam *magistram* habituram esse confido. Reliquam verò multitudinem, quæ nullum cæleste nomen veretur, sed præsentia commoda contra pietatem & iustitiam magno impetu sectatur: iusto Dei iudicio commendo, cui tamen nihilominus in hac vita, ne quam *negativam* habeant, proponendæ sunt eiusmodi cohortationes.

Prædixit Christus Dominus noster, Sathanam extremo mundi tempore, magna vigra-
faturum esse, & miris technis humano generi insidias positurum, ut si fieri posset, vel electi seducerentur, quare ad orationem & vigilantiam hortatur.

¶ Ut autem de alijs Sathanæ fraudibus brevitatis causa non dicam: ea certè non est minima impostura putanda, qua nunc humanum

genus ingenti violentia aggreditur, atque in-
uadit, vt turpissima consuetudine quærendi
aggregandiq; opes à pietate abductos, æternis
cruciatibus implicet, atque subijciat. Quare
moneo vt attendatis, & quid boni veri que
causa habeat, diligenter consideretis expen-
datifque.

Principiò mandata Dei vsuras prohibentia
animis vestris subiicite, quæ non sunt commē-
titia, aut à nobis Ecclesiæ ministris conficta:
sed à Deo ingenti seueritate proposita, vt ad
eorum normam vita nostra conformetur.
Quæ autem temeritas atque audacia est, diui-
næ Maiestati resistere, & quasi quoddam bel-
lum inferre? In ciuili societate, contemptus
Magistratus & legum ciuiliū, ingens petu-
lantia iudicatur, magnifque pœnis vindica-
tur: quanto maiores sibi pœnas accersunt, qui
Deique mandata violant.

Cogitate prædicationem pœnitentiæ præ-
cipuam quoque officij nostri partem esse, nec
in arbitrio & voluntate nostra situm esse tege-
re, & silentio præterire ea quæ monumentis
Propheticis & Apostolicis comprehensa, & in
magnis imperiorum mutationibus, regno-
rumque ruinis diuinitus custodita ac conser-
uata sunt, vt humano generi innotescant, & de
voluntate sua testificentur.

Considerate etiam, velle Deum idque sèuere mandasse, vt proximum nostrum sicut nos ipsos diligamus, ei que omnia charitatis officia exhibeamus, quorum compensationem non tantum ab alijs expectari lege naturali ordinauit Deus: sed ipsa quoque multis in locis eorundem retributionem pollicitus est, ac quod tanquam sibi collata agnoscere velit. Qui verò vsuras exigit, re atque euentu comprobabat se non diligere proximum. Tollit igitur atque abolet, quantum in se, dilectionem quæ præcipuum humanæ societatis vinculum est, maximumque veræ fidei signum, atque indicium.

Quem quoque fructum vtilitatemque inde reportetis, expèdite, vt videlicet Dei fauorem ac conscientie tranquillitatem retineatis & benedictionem multiplicem consequamini.

Quæ igitur vestra hæc est cæcitas, quæ vestra incogitantia, crudelitas, & quæ extrema impietas, eos cane peius & angue odisse, eos execrari, qui debita fidelitate officium suum exequuntur, vobisque æterna & corporalia bona suo ministerio conferunt?

Nec verò exiguum esse eorum numerum, vel ex hoc scripto apparet, qui vsurarum exactiones reprehendunt & damnant: sed consentientem esse veterum & recentium præcipuorum Theologorum purioris ecclesiæ cõfessionem, quæ

hem, quæ ad confirmandam veram sententiam in animis magnam vim apud omnes retineat ac meritò habere debebat.

Ne igitur moueamini Sycophantarum clamoribus, qui vt totam causam inuisam & odiosam reddant, vociferantur, obscuros quosdam & ignobiles, & quidẽ per paucos *φιλαυτία*, ambitione & *φιλονικία* percitos, excitare nescio quos tumultus & quas tragedias, tantũ vt emineant, conspiciantur, & quandam nominis celebritatem consequantur. Sed eos esse nefarios & mendaces calumniatores, tot clarissimorum virorum congruentibus testimonijs suprâ recitatis comprobari potest.

Quæ ideo à me in vnum aliquem libellum congesta sunt, vt de innocentia eorum, qui præter meritum conuicijs proscinduntur, & calumnijs conspurcantur ob reprehensiones & damnationes vsurarum testificentur.

Quotidiana insuper experientia conuicti expendit quæso fortunæ inconstantiam, breuitatem & fugacitatem totius huius vitæ, de quâ nos admonet oratio patriarchæ Iacob. Qui interrogatus à Pharaone, quot essent dies annorum vitæ suæ, respondit: Dies annorum peregrinationis meæ triginta & centum sunt anni: pauci & mali fuerunt dies annorum vitæ meæ; nec attigerũt dies annorũ patrum meorũ, &c.

Et vir Dei Moyses Psalm. 90. inquit: Dies

DE VSVRA

annorum nostrorum septuaginta anni, aut ad
 summum octoginta anni, è quibus quod opti-
 mum est, molestia est & labor. Transitus enim
 celer est, & auolamus: Ideo subiungit: Docet
 nos vt sciamus numerum dierum nostrorum,
 vt ambulemus corde sapienti.

Sic & Cicero vir prudēs licet Ethnicus fue-
 rit ipsa experientia edoctus exclamat. O falli-
 cem hominum spem fragilemque fortunam,
 & inanes nostras contentiones. quæ in medio
 spacio sæpe franguntur, & ante in ipso cursu
 obruuntur, quàm portū conspiceretur.

Quæ igitur amentia est tanta cura & solici-
 tudine confici, vt bona ad huius vitæ fugacis,
 & miseræ sustentationem, etiam iniustis lucris
 rapinis & mala conscientia comportentur, &
 oacerentur, nec interea de spiritualibus &
 ad vitam æternam pertinentibus bonis, vllam
 suscipere cogitationem, suamque animam cō-
 tagioni peccatorum, iræ Dei, & æternæ dam-
 nationi propter peritura & euanescentia bona
 subijcere?

Agnoscite præterea infirmitatem humanam
 cuius consideratio efficacissima esse debebat
 ad extinguendos avaritiæ flammās. Quæ au-
 tem eloquentia exponere potest singulas par-
 tes infirmitatis nostræ, de qua recte inquit E-
 saias: Omnis caro scænum & omnis gloria eius
 tanquam flos agri. Et Ethnici eam intellexe-

runt ex quotidiana experientia. Sic enim Pyn-
 darus Oda 4. Pythiorum de ea ait: Diurnum
 quiddam sunt homines & vinbræ somnij, &
 tantisper florent, dum à Deo lucem accipiunt.
 In hanc sententiam & Simonides rectè dixit:
 Faciliorem esse hominis mutationem quàm
 muscæ quantumvis celeriter volantis.

Est enim vita hominis brevis & fugax, cor-
 pus imbecille, forma fragilis, valetudo incer-
 ta, honor vanus, voluptas insincera, sapientia
 exigua, virtus languida, affectus turbulentus.

Moueamini etiam cogitantes de acerrimis
 Diaboli insidijs, quas Petrus illustri oratione
 pingit inquit: Diabolus tanquam Leo ru-
 giens circuit quærens quem deuoret. Vsuram
 igitur fugite, ne dum hoc sitis peccato conta-
 minati, vos quoque ex improviso cum corpo-
 re & anima deuoret atque deglutiat Sathanas.
 Cogitate denique violatores esse usurarios iu-
 ris ac legis naturalis, & ipsos etiam homines
 Ethnicos odisse maximeque detestatos esse v-
 suras, quorum sententia augebuntur crucia-
 tus in inferno, eorum qui in tanta luce verbi di-
 uini impœnitentes vixerint.

Quòd si igitur statueritis, vos ad imaginem
 Dei conditos, per filium redemptos, & spiri-
 tu sancto sanctificatos esse, vt Deum agnos-
 catis & celebretis, si Dei mandatis augustis-
 simis & honestis legibus aliquam obedi-
 entiam

tiam præstandâ esse piè censueritis: si credideritis ea quæ monumentis Prophetis & Apostolicis prodita sunt, non fictitia, sed vera & certa esse, immotamq; Dei voluntatem: si tot clarissimorum virorum sententijs & testimonijs fidem adhibendam rectè iudicaueritis: si hunc mundum non ex Democriti atomis constitutum esse, sed divina providentia gubernari existimaueritis, si omnia vitæ præsidia largi Dei manu donari, nobisque suppeditari certû vobis ac deliberatum fuerit: Si vos non ad fugacem hanc, sed ad æternam vitam conditos esse, putaueritis: si persuasum vobis fuerit æternos cruciatus manere omnes qui non agunt poenitentiam, nec salutari conuersione ad Deum conuertuntur, sed scientes & volentes in peccatis contra conscientiam perseverant. Et contra hæredes fore æternæ beatitudinis & æternæ vitæ possessores poenitentes, ex verbo Dei certo statueritis, omnino vsurarum exactiones non tantum vitabitis & fugietis, sed etiam execrabimini, & pro vocatione istas turpissimas exactiones abolere summo studio conabimini, ne pars sincera trahatur: eosq; impostores esse rectè ac piè iudicabitis, quicûq; aut approbant, aut concedunt, aut permittunt, aut ipsi exercent vsuras, aut in suis vocationibus eas promouent, dignos poenis corporalibus & damnatione æterna.

INDEX RERVM PRAECL

PVARVM IN HAC TRA-

ctatione.

A

Actiones nostræ vt gubernandæ.	70
Ambrosius de peccato vsuræ.	28
Ambrosij sententia de vsura.	42
Augustini sententia de Vsura.	41
Augustini de Cypriano sententia.	40. 41
Bernardus de vsura.	21
Brentij sententia de vsura.	50. 51. 52
Cato de vsura.	22
Causæ cur veritas prædicari debeat. 8. 9 & dein.	
Concionatorum fructus.	10
Consuetudo longi temporis vt admittenda.	69
Cum vsura quæ pugnent.	22
Damnum compensare quid sit.	66
Dei legati.	28
Doctores qui vsuras damnant.	8
Ecclesia est testis scripturarum.	39. 40
Ecclesiæ quis honos deferendus	39
Erhardus Schnepfius de restitutione.	63
Fides Dei verbo nititur.	39
Fœnus.	32
Fœnus exercere contra naturam est.	44
Fœnerator misericors.	42
Fur qui censetur.	61
Furtum capitale.	35

Cryſoſtomi ſententia,	43
Hieronymi ſententia de uſura.	42
Hieronymi Vuelleri ſentētia de uſura	53.54.55
Idolum mundi.	7
Impoſtores qui.	28
Interſſe quid.	64
Iuſti Iona ſententia de uſura.	58.59.70
Leges diuinas ad mutuatiōem incitare.	71
Leges humanas non cogere ad mutuatiōem.	71
Lutherus de ſatiſfactione.	61
Lutherus de interſſe.	64.65
Lucrum quod fugiendum.	92
Lucrum cum damno coniunctum in negotia- tionibus.	74
Magiſtratib. quę regulę notę eſſe debeant.	79
Mandatum Dei.	9
Manichæi commendarunt uſuram.	41
Mundi idolum.	7
Mutuatio gratuita.	72
Mutuum quando dandum, quando non.	75
Nicolaus Iyra de uſura.	18
Nicolaus Hemingius de uſura.	55.56.57
Obiecta uſuram defendentia reiſciuntur.	67.
Et deinceps	
Pactum cōtra iuſtitiam non ſeruandum.	79
Philippus Melanthon. de reſtitutione.	62.63
Philippi Melanthon de uſura ſententia.	44.45
Reſtitutio facienda.	61
Romana iura ſceneratores puniebāt.	45.46.47
Theolo-	

41	Theologi faciles ad errorem.	73
42	Theologiæ professores.	72
43	Vsura quid significat.	71
44	Vsura quid sit.	43
45	Vsura res diabolica, non politica.	68
46	Vsura latro legalis.	21
47	Vsura capitalis.	35
48	Vsura mater auaritiæ.	18
49	Vsura in quo differat à legitimo contractu.	30
50	Vsura nulla diuinitus permessa.	30
51	Vsuræ vocabulum vnde, & quid significet.	19
52	Vsuræ Etymologia.	31
53	Vsuræ definitio.	20. 53
54	Vsuræ quatuor causæ.	21
55	Vsuræ effectus.	21. 33
56	Vsuræ causa præiudicijs onerata.	7
57	Vsuræ causa efficiens.	21
58	Vsuræ materia.	ibid.
59	Vsuram rem esse præter naturam.	19
60	Vsuram à Deo prohibitam.	23. 24
61	Vsuram pugnare cum verbo Dei.	23
62	Vsuram cum articulis fidei pugnare.	12
63	Vsuram cum fiducia in Deum pugnare.	80
64	Vsuram dilectionem extinguere.	11
65	Vsuram damnum inferre.	36
66	de Vsura recta sententia.	39
67	Vsurarum prohibitio articulus fidei.	13
68	Vsurarum species.	20
69	Vsurarum defensores hæretici.	13